

PCS-kortit osana oppimisympäristöä

Päiväkoti Pasilan oppimisympäristön kehittäminen

Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi
Opinnäytetyö
23.10.2009

Emma Virolainen
Jenni Wiiala

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi	
Tekijä/Tekijät			
Virolainen, Emma ja Wiiala, Jenni			
Työn nimi			
PCS-kortit osana oppimisympäristöä. Päiväkoti Pasilan oppimisympäristön kehittäminen.			
Työn laji		Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö		Syky 2009	43 + 4 liitettä
TIIVISTELMÄ			
<p>Opinnäytetyömme aihe löytyi pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämishankkeesta, VKK-Metro-projektista. Päiväkoti Pasila toimii hankkeessa ja sen tavoitteena on oppimisympäristön kehittäminen. Teimme opinnäytteemme yhteistyössä päiväkoti Pasilan kanssa ja kehitimme heidän oppimisympäristöään toiminnallisilla menetelmillä kommunikaatiota tukevien Picture Communication Symbols (PCS) kuvakorttien avulla. Päiväkoti Pasilan lapsista tavallista suuremmalla osalla on monikulttuurinen perhetausta, ja se vaikutti aiheemme valintaan.</p> <p>PCS-kuvakortit ovat Yhdysvalloissa kehitettyjä kommunikointia tukevia ja helpottavia kuvakortteja, joissa on kirjoitettuna sana, jota kuvataan värikkäällä piirroksella. Kuvakortteja oli jo jonkin verran käytössä päiväkodissa, mutta monikielisuuden ja -kulttuurisuuden vuoksi koimme tarpeen lisätä niiden käyttöä. Ajatuksenamme on että kortit tukevat kielen oppimista ja helpottavat suomea huonosti, tai ei lainkaan puhuvien lasten ja heidän vanhempien kommunikointia päiväkodissa. Korttien myötä pyrimme luomaan päiväkodin lasten välille tasa-arvoisuutta.</p> <p>Opinnäytetyönämme keräsimme ja välitimme henkilökunnalle tietoa PCS-kuvakorteista ja niiden käytöstä, jotta korttien käyttö olisi perusteltua ja työemme valmistuttua jatkuvaa. Teorian lisäksi hankimme päiväkodille huomattavan määrän kuvakortteja jotka valmistelimme käyttöön, ja osan korteista integroimme valmiiksi päiväkotiin. Käyttämättömät kortit arkistoitiin, jotta henkilökunta voisi vaihtaa ja edelleen lisätä niitä.</p> <p>Päiväkoti käytti kortteja viiden kuukauden ajan, jonka jälkeen kävimme loppukeskustelun. Korttien käyttö oli lähtenyt hyvin käyntiin, varsinkin isojen lasten kanssa. Päiväkodin henkilökunta koki PCS-kuvakortit hyväksi työvälineeksi, joita voi käyttää monenlaisissa tilanteissa myös suomea puhuvien lasten kanssa. Kortit koettiin myös kommunikaation apuvälineiksi ja henkilökunnalla oli innostusta ja ideoita korttien käytön muokkaamiseen myös tulevaisuudessa.</p>			
Avainsanat			
PCS-kuvat, monikulttuurinen varhaiskasvatus, oppimisympäristö, kommunikaation tukeminen			

Degree Programme in		Degree	
Social Services		Bachelor of Social Services	
Author/Authors			
Virolainen, Emma and Wiiala, Jenni			
Title			
Developing the Learning Environment of Pasila Day-care Center with Picture Communication Symbols.			
Type of Work	Date	Pages	
Final Project	Autumn 2009	43 + 4 appendices	
<p>ABSTRACT</p> <p>The subject of our functional final project is related to early childhood education and it was found through the VKK-Metro project's development programme. The Pasila Day-care center belonged to this programme with a goal to develop their learning environment. As our final project we regenerated the use of Picture Communication Symbols in the Pasila Day-care center as a supportive method for communication and language in a multicultural learning environment.</p> <p>The Pasila Day-care center had more than an average amount of children with multicultural background and some of them found learning the Finnish language challenging. There were also communication difficulties between parents and day care staff. A substantial need of supporting methods for communication and language could be seen. Our aim was to help create equality among children and also between parents and day-care staff by providing them augmentative communication with PCS-cards. Picture Communication Symbols were developed in the United States as a part of Augmentative and Alternative Communication. PCS cards are square shaped and each has a colourful picture and the equivalent word in it. The cards are widely used around the world.</p> <p>During our final project we collected theory and knowledge of the symbols for day care staff. We also supplied new symbols for their use and integrated them into their learning environment. Day care staff had five months' time to use symbols and after that we collected feedback.</p> <p>The symbols had promoted communication among children, parents and day care staff. The staff found PCS-cards a helpful work tool also with Finnish children.</p>			
Keywords			
PCS-cards, early childhood education, learning environment, augmentative communication			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TYÖN TAUSTA JA AIHE	2
2.1	VKK-Metro	2
2.2	Päiväkoti Pasila	2
2.3	Työn käynnistäminen ja toimintasuunnitelma	3
2.4	Monikulttuurisuus päiväkodissa	4
2.5	Tavoitteet	6
2.5.1	Konkreettiset tavoitteet	6
2.5.2	Vaikutukselliset tavoitteet	7
3	OPPIMISYMPÄRISTÖ	8
3.1	Päiväkoti Pasilan oppimisympäristö	9
3.2	Oppimisympäristön vaikutus lapsen kehitykseen	10
3.3	Oppimisympäristön muokkaamisen haasteet	11
4	PICTURE COMMUNICATION SYMBOLS	12
4.1	Korttien ulkoasu	14
4.2	Korttien valinta	15
4.3	Kommunikaation tukeminen	16
4.4	Kielen oppimisen tukeminen	17
5	OPPIMISYMPÄRISTÖN KEHITTÄMINEN	20
5.1	Yhteistyö päiväkodin kanssa	20
5.2	PCS-korttien hankinta	21
5.3	Korttien paikalleen asettaminen	22
5.3.1	Sinikellojen eteis- ja saniteettitilat	23
5.3.2	Sinikellojen ryhmätilat	24
5.3.3	Tähtien eteis- ja saniteettitilat	25
5.3.4	Tähtien ryhmätilat	26
5.4	Viikkokalenteri	26
5.5	Korttiniput	29
5.6	Käyttämättä jääneet kortit	30
6	ARVIOINTI JA PALAUTE	31
6.1	Päiväkodista saatu palaute	31
6.2	Oma arviointi prosessista	34
7	LOPUKSI	37

LIITTEET	Käytettyjä PCS-kuvia
	Esimerkki viikkokalenterista
	Kirje päiväkodin henkilökunnalle projektin päättyttyä
	Kysymyspohjat päiväkodin palautteeseen

1 JOHDANTO

Toiminnallinen opinnäytteemme liittyy VKK-metro- projektiin, jossa toimii varhaiskasvatuksen kehittämisyksikköhanke. Hankkeen tavoitteena on kehittämistyön käynnistäminen varhaiskasvatuksen piirissä. Päiväkoti Pasila kuuluu hankkeeseen ja sen kehittämisteemaksi on valittu oppimisympäristön muokkaaminen.

Päiväkoti Pasila on monikulttuurinen päiväkoti, jossa eri kulttuuritaustaisia lapsia on tavallista enemmän. Osa lapsista elää monikielisessä kodissa ja välillä yhteisen kielen löytäminen on haastavaa myös vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan välillä. Henkilökunta koki tärkeäksi, että oppimisympäristöä kehitettäessä ottaisimme huomioon lasten monikulttuurisen taustan. Kiinnostuimme päiväkodin oppimisympäristön kehittämistä kommunikaatiota ja kielenoppimista tukevien PCS- kuvasymbolien avulla.

Kuvien avulla voi selkeyttää ja nimetä ympäristöä. Parhailaan kuvasymbolit auttavat hahmottamaan ympäristöä, kieltä ja sen oppimista sekä antavat käyttäjälleen laajemmat kommunikointimahdollisuudet, jotta lasten tasapuolinen vuorovaikutussuhde päiväkodissa mahdollistuisi. Monikulttuuriseen varhaiskasvatukseen sekä fyysiseen oppimisympäristöön liittyvän teorian lisäksi työssämme näkyy vahvasti myös tietous kommunikaatiokorteista.

PCS-kuvakortteja on käytetty tunnetusti kehitysvammaisten kanssa, mutta niitä käytetään myös yleisesti lasten oppimisen ja ympäristön hahmottamisen tukena. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tukea monikulttuuristen lasten suomen kielen oppimista kuvakommunikoinnilla sekä luoda heille tasa-arvoinen asema ja yhdenvertaisuuden kokemus suomalaisessa päivähoidossa. Työmme tuotteena tulemme hankkimaan päiväkotiin uusia PCS-kortteja, joiden avulla rikastutamme päiväkodin oppimisympäristöä. Sen lisäksi tavoitteenamme on kerätä teoriaa ja tietoa symboleista ja niiden käytöstä, jotta symboleita voisi käyttää tehokkaana työkaluna myös tulevaisuudessa.

2 TYÖN TAUSTA JA AIHE

Teimme opinnäytetyömme osana VKK-Metro-projektia, jossa sillä hetkellä toimi vuoden hanke kymmenessä päiväkodissa pääaiheenaan kehittäminen. Jokainen päiväkotiti oli projektin myötä nostanut esille oman päiväkotinsa kehittämistarpeen. Eri päiväkotien kehittämistarpeisiin tutustuttuamme mielenkiintomme kohdistui päiväkotiti Pasilaan, joka oli valinnut tarpeekseen oppimisympäristön kehittämisen. Neuvottelujen jälkeen sovimme päiväkodin kanssa yhteistyöstä ja lähdimme yhdessä miettimään mahdollista toiminnallista projektia, jossa kehittäisimme päiväkodin oppimisympäristöä. Aiheeksi muotoutui yhteisten pohdintojen jälkeen kuvakommunikonin muokkaaminen monikulttuurisessa päiväkotiti Pasilassa.

2.1 VKK-Metro

VKK-Metro on varhaiskasvatuksen kehittämissyksikköhanke jonka tavoitteena on suunnitella kehittämissyksikkörakenne ja käynnistää kehittämistyö. Sitä toteuttavat pääkaupunkiseudun kunnat, Helsingin yliopisto sekä sosiaaliosaamiskeskus SOCCA. Hankkeeseen kuuluu tutkimuspäiväkotiverkosto ja Pasilan päiväkotiti on yksi verkostoon kuuluvista päiväkodeista. Tutkimuspäiväkotiverkosto on rakennettu kehittämään ja tutkiimaan varhaiskasvatuksen toiminnan dokumentointiin ja arviointiin liittyviä kehittämisteemoja. Kymmenen päiväkodin kehittämistyön etenemistä seurataan syksyyn 2009 ja siitä saatuja kokemuksia ja tuloksia levitetään muiden päivähoitoyksikköjen työntekijöille. (Socca 2009.)

2.2 Päiväkotiti Pasila

Päiväkotiti Pasila on Helsingin Pasilassa sijaitseva kaksiryhmäinen monikulttuurinen päiväkotiti. Talvella 2009 sen lapsista yli kolmanneksella oli monikulttuurinen perhetausta. Henkilökunnan mukaan syksystä 2009 monikulttuuristen lasten määrä nousee. Jotkut lapsista ovat saapuneet Suomeen vasta äskettäin, osa on toisen polven maahanmuuttajia. Lasten monikulttuurinen tausta vaikuttaa päiväkodin arkeen ja tuo mukanaan haasteita. Vaikka henkilökunnan mukaan monien lasten perheessä ainakin toinen huoltaja puhuu suomea, törmätään arjessa ajoittain tilanteisiin jolloin henkilökunnalla ei ole yhteistä kieltä lapsen huoltajan kanssa.

Päiväkoti on muuttanut vanhoista tiloistaan nykyisiin, Paulankadulle neljä vuotta sitten, jolloin kolmeryhmäisestä päiväkodista tuli kaksiryhmäinen. Päiväkoti toimii nykyisin kahdessa kerroksessa, joka on ollut suuri muutos ryhmien vähenemisen rinnalla. Päiväkodin yläkerrassa on pienten lasten ryhmä 1-3-vuotiaat Sinikellot sekä toimistotiloja. Alakerrassa on isompien lasten ryhmä 3-6-vuotiaat Tähdet sekä päiväkodin yleisy, oma ateljee nurkkaus. Henkilökunta kokee siirtäneensä vanhan päiväkodin uusiin tiloihin samanlaisena vaikka nykyinen ympäristö ja tilat ovat erilaiset. Liittyessään VKK-Metron kehittämishankkeeseen, he kokivat tärkeäksi oppimisympäristön muokkaamisen ja kehittämisen, jotta ympäristö vastaisi paremmin lasten tarpeita ja uudet tilat tulisivat paremmin käytetyksi.

2.3 Työn käynnistäminen ja toimintasuunnitelma

Lokakuussa 2008 ensimmäisen tapaamisen aikana kävimme läpi muutoksia, joita oppimisympäristössä oli jo tehty. Henkilökunta esitti meille kehitysideoita, joita he olivat yhdessä miettineet. Henkilökunta oli jo käynnistänyt osan kehittämisideoistaan ja osaan oli jo nimetty niihin perehtyvät ihmiset. Esimerkiksi lasten leikkimurkkaus oli saanut selkeämmän ilmeen, lelu- ja pelihyllyjä oli järjestetty ja ne oli tehty toimivammaksi arkeen. Kiersimme yhdessä päiväkodin tilat, ja henkilökunta pyysi meitä pohtimaan, minkälaisia kehittämiskohteita me näkisimme päiväkodin ympäristössä. Ulkopuolisen silmiin voisi nousta aiheita objektiivisemmin. Aihevalintaamme rajasi se, että halusimme oman haasteen, henkilökunnan jo aloittaman muutoksen jatkamista emme kokeneet niin innostavana. Meitä motivoi ajatus siitä, että saamme aloittaa ja viedä loppuun oman projektin.

Ehdotimme päiväkotia Pasilan henkilökunnalle, että pyrkisimme tulevan vuoden aikana kehittämään oppimisympäristöä kuvakorttien avulla. Muutamia kortteja oli jo käytössä päiväkodin tiloissa ja yhden lapsen kanssa kuvasymboleja käytettiin päivittäin ruokailutilanteessa. Ruokailutilanteen kuvakortit olivat tarrakiinnityksellä kuvataulussa kiinni. Muiden kuvasymbolien esilläolon koimme melko vähäisenä. Osa korteista oli myös lapsen näkökentän ulkopuolella.

Perustelimme ajatuksemme ja näkökantomme henkilökunnalle lasten kautta. Jos kortit ovat esillä ilman tarvetta, lapset eivät näe kortteja enää tarkoituksenmukaisina. Tällöin ne eivät tue lasten havaintoja ja kuvien käytön päämäärä on kyseenalainen. Koimme

korttien tehokkaan käytön päiväkodissa tärkeäksi erityisesti monikulttuuristen lasten kielenoppimisen ja -käytön kannalta, puhumattakaan kommunikoinnin helpottamisesta. Kuvakortit olivat meille innoittava aihe ja ne olivat henkilökunnalle jo tuttuja. Pääsisimme lisäämään niiden käyttöä ja valikoimaa uudelle tasolle sekä kasvattamaan niiden osuutta päiväkodin arjessa. Ennen kaikkea tarkoituksena oli hankkia tietoa ja teoriaa kuvakommunikoinnin käytöstä.

Pohdimme yhdessä kuvasymbolien tarvetta sekä niiden käyttöä. Koimme henkilökunnan innostuvan ideastamme; kortit voisivat olla laajemmin käytettynä hyvä työväline. Henkilökunta sai aikaa miettiä aihevalintaamme ja seuraavassa neuvottelussa helmikuussa 2009 sovimme yhdessä kuvakorttien kehittämistä. Sovimme myös kuinka eteenomme aikataulullisesti sekä toiminnallisesti. Päädyimme siihen että alkuvuoden 2009 keräämme teoreettista tietoa ja hankimme kuvakortit joita tulemme tarvitsemaan oppimisympäristön muokkaamisessa. Kuvakorttien tuli olla valmiina alkukeväästä, ja varasimme huhtikuussa aikaa viikon, jolloin oli tarkoituksena asettaa kortteja päiväkodin arkeen. Tämän jälkeen päiväkodin henkilökunta pääsi kokeilemaan ja käyttämään kortteja syyskuulle 2009 asti, jolloin pidimme yhteisen palautekeskustelun korttien käytön sekä toiminnallisen projektimme sujumisesta.

2.4 Monikulttuurisuus päiväkodissa

Koko Suomen yhteiskunta on monikulttuuristunut viimeisen 15 vuoden aikana. Vieraskielisten lasten osuus kaikista alle 18-vuotiaista on tällä hetkellä hiukan yli kolme prosenttia. Pääkaupunkiseudulla asuu 45 prosenttia kaikista Suomen maahanmuuttajista ja tämä luonnollisesti lisää myös monikulttuuristen lasten prosentuaalista määrää kaikista lapsista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.) Vuonna 2005 pääkaupunkiseudulla tehdyn selvityksen mukaan pääkaupunkiseudun kuntien järjestämässä päivähoitossa olevista lapsista kahdeksan prosenttia on maahanmuuttajataustaisia. Päiväkotikohtaisesti luku vaihtelee, mutta on yleensä 2- 45 prosentin välillä. (Remsu 2005.) On ennustettu, että Suomessa asuva maahanmuuttajaväestö saattaa jopa kaksinkertaistua vuoteen 2020 mennessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.) Voimme kuvitella, minkälaisen haasteiden äärelle monikulttuuristuva varhaiskasvatus päättyy. Halusimme tuoda työhömmme tasa-arvoisuuden sekä yhdenmukaisuuden näkökulman. Minkälainen on suomalaisen päiväkodin maailma maahanmuuttajan tai monikulttuurisen lapsen silmin? Kuinka yksilö tulee kuulluksi ilman yhteistä kieltä tai toimivaa kommunikointitapaa?

Varhaiskasvatuspalvelut ovat tärkeä osa maahanmuuttajaperheiden ja varsinkin lasten kotouttamisen tukemista ja syrjäytymisen ehkäisyä. Varhaiskasvatuksessa onkin huomioitava eri kieli- ja kulttuuritaustaista väestöä koskeva yhdenvertaisuuslaki, sekä lait maahanmuuttajien kotouttamisesta sekä turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007). Suomessa varhaiskasvatuksen ensisijainen tehtävä on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Maahanmuuttajataustaisen lapsen kotoutumisen prosessi alkaa usein päivähoitossa. On tärkeää turvata lapsen oman äidinkielen tukeminen ja lapsen suomenkielen oppiminen niin, että se luo pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Lapsen tulisi saada mahdollisuus kasvaa kahteen kulttuuriin ja saada tasa-arvoinen kasvupohja jo päivähoitossa. Varhaiskasvatuksen tulisi myös tukea vanhempaa tai huoltajaa tämän kotikasvatuksessa. Näitä vaatimuksia määrittävät niin päivähoitolaki kuin perusopetuslaki. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.) Vanhemman tukeminen ja kulttuurien ristiriitaisten kasvatuskysymysten pohtiminen on haastavaa yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. On vaikeaa myös luoda kunnioittavaa kasvatuskumppanuussuhdetta ilman yhteistä kieltä tai kommunikointivälinettä.

Lapselle kaksikielinen ympäristö on haastava. Kaksikielisessä ympäristössä lapsen on kehitettävä itselleen joustavat oppimisstrategiat, jotka vastaavat yksilön tarpeisiin ja toimivat selviytymiskeinoina vaikeassa ympäristössä. (Koppinen – Lyytinen – Rasku- Puttonen 1989:89.) Tukemalla lapsen kaksikielisyyttä ja kaksikielisessä ympäristössä elämistä jo päiväkodissa, autetaan lasta kotoutumaan nykyiseen kasvuympäristöönsä ja edesautetaan jo esimerkiksi kouluun siirtymistä. Tulee myös ottaa huomioon, että lasten suurimpia syrjäytymisen riskitekijöitä ovat muiden muassa kielelliset vaikeudet ja ympäristön asennoituminen maahanmuuttajuuteen ja monikulttuurisuuteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.) Lapsen tulisi kohdata päivähoitopaikassaan hyväksyvä, arvostava ja opettavainen ilmapiiri ja ympäristö. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007) kuuluu oikeus omaan äidinkieleen ja kulttuuriin. Kuitenkin samalla tulee tukea myös suomen kielen ja kulttuurin oppimista. Kielen kehittymisen tukeminen on merkityksellistä myös siksi, että lapsi pystyy kuulumaan päiväkodin lapsiyhteisöön tasa-arvoisena; elämään ja kommunikoimaan siinä.

Pääkaupunkiseudulla toimii Suomi toisena kielenä- opetus (S2-opetus). Myös päiväkotit Pasilassa toimii S2-ryhmä, johon kuuluu osa päiväkodin lapsista. S2-ryhmän keskeisiä tehtäviä ovat suomen kielen opettaminen monikieliselle lapselle, jotta tällä olisi kouluun

siirtyessä mahdollisimman hyvä kielitaito. S2-opetuksella pyritään opettamaan lapselle kokonaisvaltaisesti suomen kieltä ja kielellistä tietoisuutta, jotta tämä pystyy ilmaisemaan itseään, unohtamatta kuitenkaan omaa kieltään tai kulttuurista identiteettiään. Tavoitteena on myös että lapsi ymmärtää erilaisiin tilanteisiin liittyvää sanastoa ja tulee niissä myös ymmärretyksi. (Gyekye – Kurki – Linna – Lounela – Ronsi – Sakko 2005:4;22.)

2.5 Tavoitteet

Ensin avaamme konkreettisia tavoitteitamme, jotka asetimme päiväkodin oppimisympäristön muokkaamiselle. Sen jälkeen käsittelemme työmme vaikutuksellisia tavoitteita; mitä pyrimme saavuttamaan päiväkodissa PCS- kuvien käytöllä ja miksi.

2.5.1 Konkreettiset tavoitteet

Konkreettisia tavoitteitamme ovat kuvakorttien sijoittaminen selkeämmin molemmissa ryhmissä, niiden käytön monipuolistaminen, päivärytmin ja arkitilanteiden kuvaaminen korttien avulla sekä korttien säilytyksen selkeyttäminen. Pyrimme strukturoimaan ja selkeyttämään päiväkodin ympäristöä lapsille kuvien avulla. 0-3-vuotiaiden Sinikellojen lapsista jokainen saa oman kuvan hyllyssä olevan nimen ja tavarain yhteyteen, jolloin ne auttavat pienten lasten omien säilytyspaikkojen hahmottamista.

Ryhmässä tarkoituksenamme on asettaa kuvasymboleja tiloihin tavaroiden säilytyksen yhteyteen: mitä käyttötavaroita löytyy mistäkin ja minkä nimisiä ne ovat. Keskitymme myös eteis- ja aamupiiritiloihin. Tarkoituksena olisi, että kuvasymbolien avulla lapsi ymmärtää, mitä missäkin tilassa tehdään. Esimerkiksi eteisessä pyrimme kertomaan lapsille symbolien avulla 'ota kengät pois ja laita kenkähyllään', 'takki naulakkoon' tai 'märät hanskat kuivumaan'. Näin lapsi ei ole täysin sidoksissa kieleen, vaan pystyy toimimaan kuvakorttien avulla, oppimaan kieltä sekä harjoittamaan omaa havainnointi- ja toimintakykyään. Myös erilaisten muiden tavaroiden käyttötarkoitusta voi selventää kiinnittämällä kuvia esineisiin ja eri paikkoihin ympäristössä; esim. kaappeihin ja hyllyihin. Näin on helppo löytää haluamansa asia ja laittaa se takaisin paikalleen. (Tiko-teekki 2007:6.)

Molempiin ryhmiin teemme uuden viikkokalenterin, josta lapset voivat seurata viikon kulkua sekä ennakoida tapahtumia. Tähtien ryhmän viikkokalenteriin tulemme selkeyttämään myös kuukausien sekä sään nimeämistä. Tarkoituksenamme on etsiä molemmissa ryhmissä relevantit sekä toimivat paikat symboleille, jotka helpottavat lapsen toimimista ryhmän ympäristössä. Tavoitteenamme on ottaa huomioon lapsen näkökulma ympäristössä olevista asioista sekä tiloista. Miten lapsi kokee tilat, miten hän pystyy esimerkiksi ottamaan sen lelun tai kirjan hyllystä jonka haluaa? Ylettääkö hän edes siihen vai pitääkö hänen valita se lelu, joka on ainoana hänen ulottuvillaan?

2.5.2 Vaikutukselliset tavoitteet

Tavoitteenamme on PCS-kuvakorttien avulla tukea sekä edistää lapsen suomen kielen tietoisuutta ja kielenkehityksen valmiuksia. Symbolien tarkoituksena on myös helpottaa henkilökunnan ja monikulttuurisen lapsen välistä kommunikointia ja vuorovaikutusta. Se on tärkeää, sillä kun lapsi pystyy olemaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, hänelle syntyy kokemus omasta elämästä ja siitä, että hän on olemassa. Yksilölle tulisi taata yhdenmukainen mahdollisuus olla osallisena sekä aktiivisena vuorovaikutuksen osapuolena omassa ympäristössään. (Launonen 2007.) Lapsi kykenee ottamaan vastuullisen sekä innostavan vuorovaikutusroolin aikuisen kanssa, mikäli lapselle syntyy käsitys osallisuudesta. Lapsen käsitykseen osallisuudesta liittyy tunne siitä, että hänellä on keinoja ja välineitä vaikuttaa omalla käyttäytymisellään ympäristöönsä. (Koppinen ym. 1989:90.)

Osallisuuden ja yksilöllisyyden arvostukseen liittyy kiinteästi työssämme myös tavoite tasa-arvoisesta sekä yhdenvertaisesta päiväkodin arjesta. Jokaisella lapsella tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet tulla kohdelluksi tasavertaisena yksilönä sekä ryhmän jäsenenä, kulttuuri- tai kielitaustasta riippumatta. (Gyekye ym. 2005:22.) Monikulttuurisen taustan ei tule olla este lapsen toimimiselle päiväkodissa tai sen ympäristössä. Kuvakorttien käytön tehostamisella pystymme vähentämään hetkiä, jolloin lapset saattaisivat tuntea eriarvoisuutta. (von Tetzchner – Martinsen 1999:46, Widgit 2000.) Tavoitteeksemme nousee siis osallisuuden sekä tasa-arvon edistämisen lisäksi kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen mahdollistaminen symbolien avulla.

Symbolien avulla pystytään myös helpottamaan lapsen kielen oppimista sekä sanojen ja ympäristön välisten assosiaatioiden muodostumista. (ks. Abbott 2000, Mayer-Johnson

1995.) Vaikka useimmat monikieliset lapset pystyvät omaksumaan suomen kielen päiväkotiympäristössä jotakuinkin ennen kouluun menoa, on uuden ja käsitteellisemmän kielen ymmärtäminen ja oppiminen hidasta ja vaikeaa. Peruskäsitteiden hallinnassa saattaa olla huomattavia puutteita, vaikka puheentuotto olisikin melko sujuvaa. (Launonen – Lehtihalmes 2001: 130-131.) Käyttämämme kuvasymbolit, joissa on merkityssana, tukevat monikulttuuristen lasten kielen hahmottamista sekä oppimista. Aluksi uuden kielen miellelyhtymät ovat ”karkeita” ja yksinkertaisia, mutta tavoitteenamme on, että symbolit auttaisivat sanaston karttumista, jolloin assosiaatiot realisoituisivat ja vastaisivat paremmin todellisuutta. (Johansson 1994.)

3 OPPIMISYMPÄRISTÖ

Oppimisympäristö ei ole yksiselkoinen käsite. Puhutaan jopa siitä, (Kerola toim. 2001:11) että vuorovaikutus on lapsen todellinen ja primääri oppimisympäristö. On tuotu myös ilmi, että lapsi havainnoi toisen ihmisen kautta ympäristöään ja saa samalla kokemuksia siitä sekä itsestään. Oppimisympäristö jakaantuu kuitenkin moneen ulottuvuuteen ja näkökulmaan. Oppimisympäristöihin liittyy fyysinen, sosiaalinen, tekninen ja didaktinen ulottuvuus. Ajoittain puhutaan myös kulttuurisesta ulottuvuudesta, jossa korostuu erilaisten kansallisuuksien tai alakulttuurien erityispiirteet oppimisympäristön ilmapiirin luomisessa. (Burman – Koivunen – Kuittinen – Luukannel – Passi – Särkkä 2007:16.)

Kiinnitämme huomion työssämme fyysisen oppimisympäristön kehittämiseen ja sen vaikuttavuuteen lapsen kehityksessä ja arjen sujuvuuden edistämässä. Fyysinen näkökulma kuvaa esimerkiksi pöytien, tuolien, lelujen sekä kuvakorttien asettelua ympäristössä. Fyysinen oppimisympäristö nähdään tilana, jonka suunnittelulla ja tilaratkaisuilla pystytään edistämään oppimista (Burman ym. 2007:16,40). Usein päiväkodissa kiinnitetään huomiota fyysisen ympäristön helposti hallittavuuteen, koska ryhmät ovat isoja. Kuitenkin aikuisten ehdoilla laaditut ja rakennetut tilat merkitsevät lapselle paljolti oimien tarpeiden ja tunteiden tukahduttamista, jolloin lapsen omatoimisuus ympäristössä rajoittuu. Oppimisympäristössä kaiken lähtökohtana tulisikin olla asioiden oikeanlainen asettelu, aina puolapuista leluihin ja lasten piirustuksiin. Kaikkien tavaroiden ja asioiden käyttö olisi mahdollistettava. (Kokljuschkin 2001.)

Päiväkodin oppimisympäristön tarkkailu ja sen muokkaaminen on tärkeää, sillä lapsi saattaa viettää päiväkodissa jopa 45 tuntia viikossa aktiivisimpana hereillä olo aikanaan. Jotkut lapset voivat viettää päivähoitossa jopa 10 tuntia päivässä. Tulisi pyrkiä siihen, että päivähoiton ympäristöstä pystyttäisiin muokkaamaan lapselle, sen kasvulle ja kehitykselle suotuisa paikka. (Pihlaja 2005:14.) Arjen tekemiset, rytmi sekä tapahtumat tulisi hahmottaa lapselle mahdollisimman selkeästi sekä ennakoivasti. Mitä tahansa elämän tapahtumia tarkastelemme, voimme nähdä niissä rakenteita, struktuureja, joiden varassa kaikki toimii. Rakenteiden avulla ihminen pystyy vaikuttamaan toimintoihin ja oppimiseen. Strukturointi on hyödyllinen työkalu. Sen avulla voidaan saada yleiskuva päivästä ja viikosta sekä järjestellä ne niin, että niihin sisältyvät toiminnot edistävät osaltaan kielien ja kommunikoinnin käyttöä ja ymmärtämistä. (Martinsen ym. 2000, Kerola (toim.) 2001, Launonen – Korpijaakko-Huuhka 1996.)

3.1 Päiväkoti Pasilan oppimisympäristö

Päiväkoti Pasilan tilat ovat ryhmäkokoihin verrattuna hiukan haastavat. Alakerran 4-6-vuotaiden ryhmässä päivälepoon tarvittavat tilat ovat ahtaat ja eivätkä kaikki lapset mahdu ruokailemaan samassa tilassa. 0-3-vuotiaiden ryhmässä tilaa on saman verran, mutta lapsia on vähemmän, joten heidän tilansa ovat hiukan avarammat.

Lapsilla on molemmissa ryhmissä paljon erilaisia leikkipaikkoja ja leikkivälineitä. Molemmissa ryhmissä lapsilla on käytettävissä ja itse valittavissa kädentaitoihin liittyviä välineitä kuten kyniä ja paperia, lasten ikätason mukaisesti. Päiväkodin henkilökunta oli itse nostanut kehittämishankkeen myötä kehittämisaiheekseen lelujen ja pelien päivittämisen. Niinpä päiväkodin välineistöä, leluja ja pelejä oli juuri käyty läpi ja päivitetty ryhmille sopiviksi. Tilat ovat lapselle mielenkiintoiset; on monenlaisia paikkoja joihin mennä, tutustua ja joissa leikkiä.

PCS-kortteja oli ennen päiväkodin arjessa käytössä melko vähän. Kortteja oli satunnaisissa paikoissa. Tällä tarkoitamme sitä, että esimerkiksi kaikkista saman aihealueen asioista ei oltu nimetty kuin vain osa, esimerkiksi saniteettitiloissa vain toisen wc:n ovesa oli wc-kortti. Näin ollen korttien käytöstä puuttui lapsen kannalta loogisuutta. Jos wc:tä on kaksi ja vain toisessa on kortti joka kertoo sen olevan wc, mitä toisen oven takaa löytyy? Tai jos hyllyssä on kaksi koria, joista vain toisessa on kirjan kuva eikö toinen kori sisällä mitään vai eikö sen tavaroita voi nimetä? Tähän halusimme työssämme

puuttua. Halusimme tehostaa korttien käyttöä niin, että niiden avulla on helppo hahmottaa omaa ympäristöään ja siinä olevia esineitä, tavaroita ja paikkoja.

3.2 Oppimisympäristön vaikutus lapsen kehitykseen

Oppimisympäristö vaikuttaa lapsen oppimiseen, joten sen rooli myös varhaiskasvatuskäisen lapsen kehityksessä on ilmeinen. Fyysinen oppimisympäristö mahdollistaa sosiaalisen välittymisen sekä vuorovaikutuksen. Sosiaalisella välittymisellä tarkoitetaan sitä, että yksilö tai ryhmä auttaa toista yksilöä oppimaan vuorovaikutuksen avulla. Kieli on väline, jolla lapseen vaikutetaan, mutta myös väline, jolla lapsi vaikuttaa ympäristöönsä. (Burman ym. 2007: 48-49.) Kuvakorttien oikeanlainen sijoittaminen lasten fyysiseen päivähoitoympäristöön tulisi mahdollistaa niin lasten keskinäisen, kuin myös lasten ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen. Parhaimmillaan helpotamme kuvien avulla tätä vuorovaikutuksen syntymistä ja lapsen ymmärrystä.

Myös oppimisen tukeminen liittyy lapsen oppimiseen. Oppimisen tukemisella tarkoitetaan sitä, että ohjaaja (tässä tapauksessa päiväkodin työntekijä) tukee oppijan (päivähoitossa oleva lapsi) ajattelu- ja oppimisprosesseja tarkoituksenmukaisesti siten, että se riittää auttamaan oppijaa rakentamaan omat ratkaisunsa ongelmaan. Oppimista tukevan ympäristön tulisi siten sisältää mahdollisuuksia erilaisiin tukemisen ja kielellisen vuorovaikutuksen tilanteisiin. (Burman ym. 2007: 48-49.) Oppimisen tukeminen toimisi tällöin käytännössä niin, että työntekijä pystyisi kommunikoimaan monikulttuurisen lapsen kanssa kuvien avulla. Esimerkiksi lapsi tulee ulkoa sisään, työntekijä osoittaa kuvakorttia eteisessä, jonka mukaan lapsi osaa laittaa ulkovaatteensa oikeisiin paikkoihin. Tai kun lapsi haluaa piirtää, osoittaa hän työntekijälle korttia, jossa on paperin tai kynien kuva, ja näin ollen työntekijä huomaa antaa lapselle välineitä. Samalla kun kuvia osoitetaan, tulisi lausua tekemistä kuvaava sana. Ehkäpä toistojen jälkeen lapsi muistaisi jäljitellä esimerkiksi sanaa 'piirtää'. Jos oppimisympäristö, sen laatu ja havaintomaailma ruokkii lapsen mielenkiintoa, on oppimisympäristö älykkyyttä stimuloiva ja opettava. Ideaali oppimisympäristö antaa lapselle mahdollisuudet kehittyä ja kasvaa. (Kokljuschkin 2001.)

3.3 Oppimisympäristön muokkaamisen haasteet

Huomattava haaste kuvakorttien viemisessä päiväkotiin on saada tehtyä niistä tarpeeksi houkuttelevia. Kuvakorttien tulee herättää uteliaisuutta sekä erottua riittävästi päiväkodin ympäristöstä.

Olisi tärkeää aloittaa symbolien aktiivinen käyttö mahdollisimman pian, sillä erilaisten kommunikaatiota tukevien merkkien käytön opetus aloitetaan usein liian myöhään. Yhtenä merkittävänä syynä siihen on ollut se, että puhetta tukevan ja korvaavan kommunikointijärjestelmän opettamisen on pelätty haittaavan lapsen puheen kehitystä. Tämä pelko on johtanut siihen, että menetelmien aloittamista on viivytetty, joka on puolestaan johtanut siihen, että perinteisen puheen harjoittelu on epäonnistunut. Useat tutkimukset osoittavat, että viittomien ja graafisten merkkien käyttöön perustuvan kuntoutuksen ja puheen välillä on positiivinen suhde. Lisäksi monet ihmiset ovat saaneet puheterapiaa ilman mainittavia tuloksia. Jotkut heistä ovat alkaneet puhua sen jälkeen, kun he ovat ensin oppineet käyttämään viittomia tai graafisia merkkejä. Tämä havainto tukee sitä näkemystä, että eri kanavien käyttöön perustuvat kommunikointitaidot vaikuttavat yhdessä ja edistävät toisiaan. (Martinsen ym. 2000: 155-157.)

Työmme haasteena on symbolien käytön jatkuvuus myös yhteistyömme päätyttyä, joka vaatii sitoutumista ja asiaan paneutumista päiväkodin henkilökunnalta. Jos henkilökunta ei jatka projektin päätyttyä tavoitteiden ylläpitämistä, ei projektimme mahdollisilla vaikutuksilla ole jatkuvuutta. Tehokas tuettu kommunikointi ja arjen strukturointi vaatii ajoittaista uudistusta ja kehittelyä, jotta symbolit vastaisivat käyttäjiensä tarpeeseen. Kun strukturoinnilla on onnistuttu luomaan selkeä päivän rakenne jolloin päivän toiminnot ymmärretään ja niistä suoriudutaan helposti, on todennäköisesti aika alkaa purkaa rakennetta. Arjessa saattaa käydä niin, että yksilön elämän tilanteet ovat niin strukturoituja, että ne etenevät ongelmattomasti eivätkä ne ole muuttuneet pitkään aikaan. Tämä saattaa johtaa siihen, että jokapäiväisten toimintojen yhteydessä ei ole enää luonnollista kommunikoinnin tarvetta. Tällöin merkkien valikoimaa, niiden paikkaa tai ulkonäköä tulisi muuttaa. Kun merkkien valikoimaa tai vaikka ulkonäköä päivitetään ajoittain, säilyy niiden mielenkiinto ja vaikutus. (Martinsen ym. 2000:181,182.)

Niin merkkivaraston kuin myös merkkien käytön laajentaminen on tärkeää. Symbolien käytön laajentaminen sekä kehittäminen edistävät intoa ja tarkkaavaisuutta merkkien

käyttäjältä. Käytön laajentaminen tarkoittaa sitä, että tietyn merkin avulla kommunikoidaan aiempaa useammista yksittäisistä objekteista, joita kyseinen merkki tarkoittaa. Lisäksi voidaan kommunikoida useammista saman toiminnan ilmenemismuodoista, useammissa erilaisissa tilanteissa ja liitettynä erilaisiin muihin merkkeihin. Kun opetetaan käytön laajentamista, vaihdetaan systemaattisesti objektia tai toimintaa. Tällä varmistetaan se ettei käyttäjä yhdistä esimerkiksi merkkiä 'leikkiä' ainoastaan kotileikkiin, jota leikitään tietyssä tilassa. Sana leikki sisältää laajemman merkityksen. Tai merkki 'lautanen' tarkoittaa monen värisiä ja erikokoisia lautasia, ei ainoastaan sitä tiettyä jolta itse syö. (Kerola toim. 2001, Martinsen ym. 2000:232.)

Vaikka symboleja motivoitetaan käyttämään oikein ja aktiivisesti, niiden käyttöä laajennetaan ja vaihdetaan yksilöiden mukaisesti, on edessä vielä haasteita. Miten lasten oppimisen innostus herätetään? Miten sitä pyritään tai pystytään ylläpitämään? Tässä yhteydessä puhutaan kasvattajien tärkeästä haasteesta; emotionaalisesta ilmapiiristä. Lapsen oppimisen innostaminen ja siihen herkistyminen on yhteydessä oppimisympäristön emotionaaliseen ilmapiiriin. Emotionaalinen ilmapiiri on yksi oppimisen laukaisija ja sen tulisi olla mahdollisimman innostava ja kannustava. Lapsen tunnetila ohjaa oppimista, innostaa, auttaa keskittymään, rauhoittaa tai tekee levottomaksi. Tunnetila voi parhaimmillaan herkistää aistitoimintoja, mutta pahimmillaan se voi estää näkemästä tai kuulemasta. (Kerola toim. 2001: 14,219.) Ilmapiirin tulisi sisältää myös herkkyyttä ottaa vastaan lapsen kommunikaatioaloitteet tai yritykset. Niiden vastaanottaminen vaikuttaa myös siihen, kuinka lapsi suhtautuu ympäristöönsä. Jos kommunikaatioaloitteisiin ja yrityksiin ei kiinnitetä huomiota, voi lapsi turhautua. Se voi johtaa puolestaan muun muassa käytöshäiriöihin tai muuhun epätoivottuun käytökseen. (Ahonen– Aro – Ketonen – Siiskonen toim. 2003:169-168, Koppinen 1989:90.)

4 PICTURE COMMUNICATION SYMBOLS

PCS- kuvien lyhenne tulee sanoista Picture Communication Symbols. PCS- menetelmä on kehitetty Yhdysvalloissa Mayer-Johnson- yrityksen nimissä, jonka takana on Roxanna Mayer-Johnson. PCS-kuvat ovat yksi laajimmin käytetyistä AAC-menetelmistä, jotka on kehitetty tukemaan kommunikaatiota ja sen kehitystä. AAC- termi tulee sanoista Augmentative and Alternative Communication. AAC-menetelmiin kuuluu monia merk-

kejä ja symboleja PCS-kuvien lisäksi, muun muassa piktogrammeja sekä bliss-symboleja.

PCS- kuvat ovat kehitetty erityisesti ihmisille, jotka tarvitsevat erityistä tukea ja apuvälineitä kommunikoinnin ongelmiin ja sen häiriöihin. Symboleja voidaan käyttää kehityksen tai vamman eri tasoilla olevien ihmisten kanssa, mutta ne ovat suositeltuja myös kaikkien lasten kanssa. Niiden käyttö tukee ja edistää kommunikaation kehittymistä. Usein symbolien käyttäjä pystyy hallitsemaan yhden tai jopa useita satoja kuvia. Käytettävien kuvien määrä riippuu käyttäjän motivaatiosta, käytön tehokkuudesta sekä kognitiivisista taidoista. Kuvien määrää tulisi pitää runsaana, jottei käyttäjä turhautuisi vaan into ja mielenkiinto pysyisivät yllä. (Mayer Johnson 1995:1-2,19,21.) Kuvasympolit antavat ympäristölleen myös informatiivista arvoa ja selkeyttävät ympäristöä. Kuvien avulla pystytään helposti kertomaan haluttu viesti niiden käyttäjille. Ne helpottavat myös hahmottamaan ympäristön eri tiloja ja tarkoituksia. (Widgit 2000:2-3.)

PCS-korttien haasteena on ollut kritiikki, jonka mukaan kuvien käyttö lamaannuttaa niiden käyttäjien halun kommunikoida millään muulla tavalla. Kuvien on kuitenkin todettu stimuloivan puhetta, helpottavan kommunikointia sekä edistävän puheen kehittymistä. (Mayer Johnson 1995:1-4.) Vaikka korttien käytön tarve on tuotu enemmän esille juuri päiväkodin monikulttuurisuuden takia, ovat kortit myös hyvä apuväline yksikielisten, suomea puhuvien lasten kanssa (Kotikangas 2008:35). Merkkien ja symbolien on todettu vahvistavan ja kehittävän lapsen sosiaalisia taitoja. Houkuttelevat kuvat helpottavat myös muistiin painamista ja havainnollistamisen helppous antaa uusia elämyksiä ja kokemuksia, jotka houkuttelevat oppimaan uutta. (Ahonen ym. 2003: 172.)

Alkuperäisiä PCS-merkkejä on noin 1600 kappaletta. Niitä käytetään nykyään yleisesti monissa päiväkodeissa, erityisesti puheterapeuttien toimesta. (Martinsen ym. 1999: 24.) Korttien loogisuus, järjestys sekä käyttötapa on tärkeämpää kuin kuvien ulkonäkö. Jos kuvakortit ovat sekaisin eikä niiden esillepano ole tarkoituksenmukaista, korttien tarkoitus häviää. PCS- korttien tendenssi on jäsentää, selkeyttää ja strukturoida arkea sekä antaa niiden käyttäjille uusia kommunikoinnin keinoja ja ulottuvuuksia. PCS- kuvien on tarkoitus tulla luonnolliseksi osaksi ympäristöä, ei irrallisiksi kommunikaatiovälineiksi. (Mayer Johnson 1995, Abbott 2000.) Kuvasympoleja ja niistä kehiteltyjä apuvälineitä on saatavana Mayer-Johnsonin omasta yrityksestä kirjoina, leimoina, tarroina sekä tie-

tokoneohjelmina. Niitä suositellaan kuitenkin myös kehitettävän itse, esimerkiksi piirtämällä ja kopioimalla, tällöin ne pystyvät vastaamaan tarkemmin tarpeita.

4.1 Korttien ulkoasu

Kortit ovat nelikulmion mallisia ja niissä on merkitystä vastaava piirros tai kuva. Merkitysvastine eli kuvaa tarkoittava sana on kirjoitettu joko korttien kuvan ylä- tai alapuolelle. Korttien yhteyteen voi liittää myös lauseita, tai useampia sanoja. PCS- korttien kuvat ovat yksinkertaisia, niissä on selkeät ääriviivat ja niitä on helppo tuottaa myös itse piirtämällä tai printtaamalla. Aiemmin korttien esittämät ihmiset olivat tikku-ukkoja, nyt kuitenkin suositellaan käyttämään tarkempaa kuvausta ihmisestä ja ihmisvartalosta. (ks. Martinsen ym. 1999: 24-33.)

PCS- kuvat ovat jaettu kuuteen eri kategoriaan; sosiaalisia tilanteita, ihmisiä, verbejä, adjektiiveja, substantiiveja sekä ”monitahoisia muita sanoja” (esimerkiksi numeroita, aikaa, kirjaimia jne.) koskeviin aihealueisiin. Kuvakortit saattavat olla myös mustavalkoisia, niissä kuitenkin suositellaan käyttämään värejä. Värit tekevät kuvista houkuttelevia, helposti löydettäviä sekä erottavat ne ympäristöstään. Kortteihin voi sopia myös värikoodeja tarpeen mukaan. Jos tietyn tyyppiset sanat tuottavat vaikeuksia, voivat kasvattajat kehittää ideaa. Esimerkiksi keittiön sanoja kuvaavat kortit punaisella pohjalla ja urheilua kuvaavat eri värillä. Värit ovat hyvin tehokkaita kommunikoinnin oppimisessa, mutta niiden kanssa tulee olla myös varovainen. Liiallinen värien käyttö luo enemmänkin sekavan kuin jäsentävän tunnelman. Värien käytön selkeyttämiseksi suositellaan myös valkoisten korttien käyttämistä värikkäällä pohjalla. (ks. Mayer Johnson 1995:7-13.)

Kortin värien tarkoitus on kuvion erottuminen taustasta. Värit helpottavat korttien sisältämien kuvien tunnistamista. Väreillä pyritään erottamaan ja yhdistämään visuaalisia elementtejä ja johdattamaan katse keskeisiin asioihin. Väreillä tuotetaan huomioarvoa, joka perustuu värien tuomaan kontrastiin. Valkealla pohjalla värikkäät kuvat erottuvat selkeästi. Tekstin luettavuuteen vaikuttaa fontin ja koon lisäksi tekstin väri sekä sen suhde taustaväriin. (Arnkil 2007: 138,148.) Käytetyt korttimme ovat valkoisia, joissa olevat kuvat ovat värillisiä. Sanat ovat sijoitettu kuvan alapuolelle ja tekstin väri on musta, jotta sanat näkyvät selkeästi valkoisella pohjalla. Lapset pystyvät havaitsemaan sanan selkeämmin kun se erottuu taustasta ja on aina samalla paikalla.

4.2 Korttien valinta

Valitsimme päiväkotia Pasilaan PCS-kuvat, sillä ne sopivat parhaiten sen ympäristön käyttötarkoitukseen. PCS-korteilla kuvataan niin tekemistä, asiaa kuin adjektiivejakin ja kortit ovat värikkyytensä ja yksinkertaisuutensa vuoksi helposti ymmärrettäviä ja kiinnostavia. Kuvan alapuolelle kirjoitettu merkitys myös parhaimmillaan tukee lapsen kielen hahmottamista ja sen oppimista. Korttien selkeys ja niiden muokkaamisen mahdollisuus tekevät niistä monen ikäiselle lapselle sopivia. Korttien käyttäjän ei tarvitse osata lukea eikä edes kieltä vaan ne auttavat löytämään kommunikoinnille uusia kanavia. (ks. Mayer Johnson 1995, Widgit 2000, Abbott 2000.) Kuvasympoolit ovat kehitetty niin laajalle käyttäjäkunnalle, että niiden käyttäminen Pasilan päiväkodin tarpeiden mukaisesti oli saavutettavissa oleva tavoite. Symbolit ovat helposti tuotettavissa; niitä ei tarvitse ostaa tai käyttää kalliita ohjelmia tai koulutuksia vaan päiväkodin henkilökunta voi esimerkiksi kopioida, askarella tai piirtää niitä itse. Kortteja saa myös yleensä kiertävältä erikoislastentarhanopettajalta.

Halusimme tuoda esille, että kommunikaatiota tukevat kortit toimivat arjen selkeyttäjinä myös muilla kuin esimerkiksi kehitysvammaisilla tai lapsilla, jotka kärsivät jostain kommunikaatiokykyyn vaikuttavasta sairaudesta. Olemme kuulleet kommunikaatiokuvista puhuttaessa usein yhteyden autistisiin tai muihin neurologisista vaurioista kärsiviin lapsiin. Halusimme tuoda PCS-korttien käyttöön näkökulman, jonka mukaan ne toimivat oikein käytettyinä tehokkaasti puheen stimulantteina, arjen strukturoijina sekä kommunikaatio väylänä erityisesti monikulttuurisella tai maahanmuuttaja lapsella.

PCS- korttien valintaan vaikutti se, että ne olivat jo päiväkodin henkilökunnalle tuttuja. Korttien käyttöönotto oli helpompaa, koska niiden ulkoasu oli jo ennestään lapsille tuttu, eikä päiväkotiin tarvittu tuoda uutta korttikonseptia. Uskomme myös, että henkilökunnan sitoutuminen kuvien monipuolisempaan käyttöön on parempaa, koska he saavat itse muokata ja kehittää käytettäviä kuvia.

Käytimme Pasilan päiväkodissa keskikokoisia kuvakortteja, jotta ne ovat helposti nähtävissä mutta kuitenkin helppo kantaa mukana ja sijoittaa päiväkodin ympäristöön. Mayer-Johnsonin alkuperäiset PCS-kuvat ovat useimmiten puolen tai yhden tuuman kokoisia (1,20-2,54cm/sivu) eli melko pienikokoisia. Pieniä PCS-kortteja suositellaan käyttävän erityisesti sellaisissa tilanteissa, jossa tilaa on vähän ja kuvia tarvitaan paljon.

Suurempia kuviakin käytetään. Kuvien käytettävä koko riippuu käyttäjien mieltymyksestä, kuvien käyttötarkoituksesta sekä ympäristöstä. (Mayer Johnson 1995:6.) Päädyimme käyttämään kuitenkin erityislastentarhanopettajalta saamaamme kuvakokoa (noin kaksi tuumaa), sillä se tuntui olevan päiväkotiin ja sen käyttötarkoituksiin sopivin koko.

4.3 Kommunikaation tukeminen

Jokaisella yksilöllä, huolimatta hänen taidoistaan, poikkeavuuksistaan tai kulttuurisesta taustastaan on perusoikeus vaikuttaa ympäristöönsä kommunikoinnin keinoin. Yksilöllä tulee olla tasa-arvoinen oikeus kommunikoida ympäristössään ymmärrettävästi sekä kulttuurisesti hyväksyttävällä tavalla. (Abbott 2000:39.) Meidän tehtävänämmä kasvattajina on löytää ne keinot tai välineet, jotka toimivat yksilön kommunikoinnin kanavana. Tukeva kommunikaatiomenetelmä tuo lapsen tasa-arvoisempaan vuorovaikutustilanteeseen ja takaa lapsen osallisuuden vahvistumisen päiväkodin arjessa. (Ahonen ym. 2003: 172).

Lapsuudesta lähtien itsensä ilmaiseminen on tärkeää. Ilmaisemisen kyky liittyy tiiviisti ihmisen itsenäisyyden, itsekunnioituksen ja omanarvon tunteeseen. Se, että ihminen voi pitää itseään muiden kanssa tasa-arvoisena sekä itsenäisenä yksilönä liittyy kiinteästi siihen, että hän pystyy kertomaan, mitä hänellä on mielessä, sanomaan, mitä hän haluaa tai ei halua tehdä ja pukemaan tunteitaan sanoiksi. Sosiaalisissa taidoissa on kyse ajatuksista, emootioista, niiden säätelystä ja havaittavasta käyttäytymisestä. Kaikki nämä taidot lisääntyvät ja kehittyvät lapsen oppiessa kommunikoidaan. Jos ihmiset eivät pysty lapsuudesta asti ilmaisemaan itseään tai heillä on vaikeuksia ilmaisun keinojen kanssa, heidän on vaikea tulla kuulluksi sekä olla osallisena että tasa-arvoisena yksilönä ympäristössään. He menettävät samalla elämänsä hallinnan mahdollisuuksia. (Martinsen ym. 2000:14-15, Pihlaja 2005:62.)

Kommunikaatiohäiriöisten lasten on usein vaikea hillitä itseään. Sisäisen kielen kehityksen vaikeudet heikentävät näiden lasten kykyä käyttää aiempia kokemuksiaan käyttäytymisen ohjaamiseen, ongelmien ratkaisuun sekä tapahtumien ja niiden seurausten ennakointiin. Kommunikaatiohäiriöisen lapsen reaktiot voivat olla impulsiivisempia kuin muiden ryhmän yksilöiden. Tärkeintä kommunikoinnin mahdollistamisessa on itsehallinnan kokeminen sekä valintojen ja päätösten tekemisen mahdollisuus. Kuvien

avulla kasvattaja pystyy keksimään erilaisia lähestymistapoja lapsen tarpeiden ja pyrkimysten mukaisesti. Kun lapsi kokee keinoja kommunikoida ja tulla ymmärretyksi muullakin tavalla kuin puhumalla, saattaa se vähentää ei toivottua käytöstä. Kielen ja kommunikoinnin oppimisen keinot voivat olla hauskoja, niitä voi opetella esimerkiksi leikin kautta. (Launonen ym. 1996: 255-257, Mayer-Johnson 1995.) On tärkeää totutella kuvakortteihin niiden käyttäjien kanssa sellaisin keinoin, jotka käyttäjä tuntee miellyttäväksi. Kuvakorttien avulla saa helposti kehitettyä erilaisia pelejä, joiden kautta käyttäjät tottuvat symboleihin ja niiden kanssa toimimiseen. Esimerkiksi dominopeli, jossa pitää yhdistää samantapaiset kuvat yhteen tai yhdistää kuva objektiin. Korttien käytön tulisi olla mielenkiintoista ja houkuttelevaa. Lasten asennoituminen kortteihin riippuu siitä, kuinka niitä käytetään arjessa. (ks. Mayer Johnson 1995, Abbott 2000.)

Oppiminen perustuu henkilöiden vastavuoroiseen kommunikointiin. Nykyään korostetaan myös näkökulmaa, jonka mukaan otetaan huomioon ihmisten yksilöllisyys. Huomioidaan oppijan yksilölliset tarpeet, erot oppimistyylyissä sekä toisistaan poikkeavista kognitiivisista taidoista. Yksilöllisiä puutteita saattaa olla eri osa-alueilla, jolloin lapsi ei pysty kommunikoimaan verbaalisen kielen avulla. Tällöin tarvitaan puhetta tukevia tai korvaavia menetelmiä, jotta yksilö voi olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Kerola toim. 2001:111-112.) Kommunikaatio ja sen keinot ovat lapsen kehitykselle ilmeisen tärkeitä. Niiden tukeminen olisikin erityisen tärkeää päiväkotiympäristössä. Ihmisiä tulisi myös opettaa ja tukea ilmaisemaan itseään muille. Ei tulisi myöskään unohtaa, että lasten kanssa on hyvä harjoitella keinoja ja taitoja, jotta yksilö oppisi ymmärtämään miten muut kommunikoivat heille. (Martinsen ym. 2000: 198-199.)

Lapsuuden vuorovaikutustilanteissa saamamme kokemukset ovat kauaskantoisia. Ne vaikuttavat siihen, minkälaisia olemme viestijöinä ja kommunikaatiokumppaneina myöhemmin. (Tikoteekki 2005:3).

4.4 Kielen oppimisen tukeminen

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio täydentää, korvaa ja kehittää lapsen kommunikointitaitojen lisäksi hänen kehittämättömää kieltä (Ahonen ym. 2003). Kommunikointikyvyn varhaisen kehityksen katsotaan luovan edellytykset kielen kehitykselle. (Johansson 2000:12). Symbolien avulla kyetään auttamaan niiden käyttäjää hahmottamaan sanoja ja niiden merkityksiä. Niiden on todettu olevan tehokas apu myös suomen

kielen opetuksessa. (Kotikangas 2008:35.) Symbolit tukevat sanojen hahmottamista, niiden lausumista sekä lauseiden rakentamisen taitoa. Ne saattavat edistää myös kirjoitus- ja lukutaitoa (Widgit 2000). Kielen kehityksen tukeminen kuvakortein voi olla kasvattajille automaattinen osa arkea, mutta parhaillaan sillä voi olla suurikin merkitys yksittäisten lasten elämässä (Kotikangas 2008:35).

Kehitykselle ominaista on, että lapsi pyrkii saamaan havaintonsa paremmin hallittavaan muotoon etsimällä säännönmukaisuutta ja yhtenäisyyksiä tapahtumien ja tilanteiden välillä. Ympäristön esineisiin liittyvä tieto ja sisäisten mielikuvien muodostaminen niistä ovat tärkeitä kielen oppimisen edellytyksiä. Oppimisen kannalta tärkeitä ovat ne suorat vuorovaikutustilanteet, joissa lapsi itse on aktiivinen osallistuja. Näiden tilanteiden myötä lapsi muodostaa vähitellen mielikuvia fyysisistä havaintokohteista, niiden käytöstä ja toimintaominaisuuksista. (Koppinen ym. 1989: 9-10,32.)

Kielen stimulointi tulisi aloittaa mahdollisimman varhain sekä harjoittaa sitä jo ennen kuin todetaan jonkin olevan vialla. Hyvin ja varhain aloitetulla kielen stimuloinnilla on ollut selvästi myönteisiä vaikutuksia lapsen varhaisten vuorovaikutusmallien muotoutumiseen. Stimuloinnin tulisi olla jatkuvaa ja toistuvaa sekä lapsen tulisi saada kielellistä harjoitusta pieni määrä päivittäin. Mitä myöhäisemmäksi kielen oppimista ja kommunikoinnin harjoittelua jätetään, sitä suurempi riski on, että puheen ja sanojen muodostuminen viivästyy. (Mayer Johnson 1995, Johansson 2000:13.) Kielen opettelemisen aloittaminen varhain on tärkeää myös siksi, että lapsen sanaston oppiminen on nopeaa 2-6 vuoden iässä. Tutkimusten mukaan lapsi omaksuu tällöin keskimäärin yhdeksän uutta sanaa joka päivä. Sanojen tiedollinen kehitys kasvaa nopeasti, mutta on todettu, että lapsi vaatii noin 60-70 toistoa oppiakseen uuden sanan. Jotta lapsi oppii sujuvan suomenkielen, vie se yleensä 6-7 vuotta. (Gyekye ym. 2005:9.) Sanojen oppimisen kannalta merkityksellisiä tilanteita ovat arjen tilanteet joissa on läsnä aikuinen, esimerkiksi pukeminen, ruokailu, leikkihetket ja ulkoilu. Näissä tilanteissa aikuisen tulisi nimetä keskeisiä piirteitä, objekteja sekä verbejä. Vuorovaikutustilanteen toiminnalliset vihjeet edesauttavat kielen ymmärtämistä ja myöhemmin aktivoivat vastaavien ilmaisujen itse tuottamista. (Koppinen ym. 1989:41.) Suomen kielen oppimisen kannalta jokainen kohtaaminen ja päiväkodin arjen tilanne on lapsen kannalta arvokas!

Sanojen oppiminen merkitsee, että lapsi tarkastelee ympäristöään ja sen tapahtumia eri tavalla kuin ennen. Sanat osoittavat yhteyksiä asioiden sekä merkitysten välille ja jäsen-

tävät tapahtumia. Aikuisen puheessa ja esimerkiksi toimintakehotusissa 'missä kenkäsi ovat', 'ota kengät pois', 'laita hanskat hyllylle' aikuinen virittää lapsessa mielikuvia tulevista tapahtumista. Tapahtumat palautuvat lapsen mieleen niin toiminnan, mutta myös kielellisen tai muun ilmaisun avulla. (Koppinen ym. 1989:43.)

PCS-kuvien käyttö vaikuttaa yksilön kapasiteettiin käyttäen sanoja. Symbolien on todettu vaikuttavan niiden käyttäjän sanavarastoon kasvattamalla sitä. Symbolien käyttäjät ovat oppineet ja muistaneet paremmin kuvakorteissa käytettyjä sanoja ja termejä sekä pysyneet niiden avulla laajentamaan kommunikoinnin mahdollisuuksiaan. Kielen ja sanojen oppimisen tukemiseksi symbolien ja käytettyjen sanojen vaihtamisen ja päivittämisen tulisi olla jatkuva prosessi. (Mayer Johnson 1995: 14.) Kuvakortit eivät voi olla aina Pasilan päiväkodissa samalla paikalla tai samannäköisiä. Henkilökunnan tulisi vaihdella korttivalikoimaa, niiden ulkonäköä tai paikkaa, jotta lasten mielenkiinto pysyisi yllä. Kuvakortteihin voi laittaa myös useita sanoja tai lauseita. Lauseiden ja useiden sanojen käyttäminen PCS-kortissa vauhdittaa kommunikointia, ja säästää näin ollen käyttäjän kuin myös kasvattajan vaivaa. (Mayer Johnson 1995: 20-21.)

Lapset kokevat iloa ja tyydytystä kun he oppivat uusia asioita. Tahto ja motivaatio ovat ympäristön lisäksi oppimisen edellytyksiä. On tärkeää jo varhaislapsuudesta lähtien antaa lapselle sopivan vaativia tehtäviä ja haasteita. Liian alhaiset odotukset tai harjoitukset murentavat motivaation siinä missä liian haasteellisetkin odotukset. Tulee kuitenkin muistaa, että jatkuva enemmän vaatiminen ei edesauta kielen oppimista. Lapselle tulisi antaa tilaa tutustua ja ihmetellä, jotta oppimishalut eivät tukahdu. (Johansson 2000:11, Kotikangas 2008:35-36.) Kun sanavarasto laajenee, lapsen mahdollisuudet toimia vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa kasvavat ja monipuolistuvat. Samanaikaisesti lapsi omaksuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen sisältyviä sääntöjä ja normeja ja oppii käyttämään kieltä oikein ja tehokkaasti erilaisissa tilanteissa erilaisten ihmisten kanssa. (Koppinen ym. 1989:46,67.)

5 OPPIMISYMPÄRISTÖN KEHITTÄMINEN

Oppimisympäristön kehittämisen prosessiin liittyi suunnitelman ja sen toteutuksen lisäksi yhteydenpitoa ja yhteistyötä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Oppimisympäristön muokkaamisen alkaessa olimme tehneet suunnitelman, jonka mukaan uusisimme molempien ryhmien viikkokalenterin sekä lisäisimme PCS- kuvakortteja päiväkodin ympäristöön niin, että ne toimisivat esimerkkeinä kuinka kuvakommunikointia voisi kehittää.

5.1 Yhteistyö päiväkodin kanssa

Aloitimme yhteistyön päiväkodin kanssa loppusyksyllä 2008. Silloin vierailimme päiväkodissa, tutustuimme sen henkilökuntaan sekä tiloihin. Toiminnallisen opinnäytteen aiheen tarkentuessa sovimme yhteisestä aikataulusta. Kävimme aikataulua läpi ja jäsensimme ajallisia tavoitteita; mitä tulisi olla valmiina mihin mennessä. Sovimme tällöin jo alustavasti myös niistä ajankohdista, milloin tulisimme osallistumaan päiväkodin palaveriin. Projektin sujuminen vaati, että palasimme ajoittain päiväkodille keskustelemaan ja käymään yhdessä läpi projektin etenemistä. Tämä myös sen takia, jotta varmistuttiin henkilökunnan osallisuudesta projektissa, joka koski heidän työympäristöään.

Tarkkojen päivämäärien sopiminen oli heti alussa mahdotonta, joten tapaamispäiviä sovittiin projektin edetessä. Sovimme päiväkodin kanssa kaksi henkilöä, jotka toimivat päiväkodin ja meidän välisinä yhteyshenkilöinä. Toinen yhteyshenkilöstämme oli päiväkodin johtaja, toinen työntekijä Tähtien ryhmästä. Projektin lopulla yhteyshenkilöksi tuli myös työntekijä Sinikelloista. Pidimme päiväkotiin yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse. Henkilökunta toivoi puhelinkontaktia akuuteissa asioissa, mutta muuten he toivoivat sähköpostitse tapahtuvaa yhteydenpitoa.

Tapaamisia päiväkodilla oli loppuvuodesta 2008 kaksi, joissa teimme suunnitelman, aikataulun ja tavoitteet. Vuoden 2009 aikana olimme yhteydessä päiväkotiin muutamia kertoja, kesää lukuun ottamatta. Tammikuussa ja helmikuussa 2009 kävimme tarkentamassa visiotamme, mihin tulisimme lisäämään PCS-kuvakortteja ja mistä voisimme niitä hankkia. Huhtikuussa olimme päiväkodilla kaksi päivää, jolloin asetimme symbolit ympäristöön. Lokakuussa 2009 kävimme päiväkodissa viimeisellä tapaamisella, jolloin

pohdimme projektia ja sen vaikutusta päiväkodin arkeen. Saimme tällöin myös palautetta molemmista ryhmistä.

Haasteita yhteydenpitoon on tuonut päiväkodin kiireinen arki. Monesti arki on ollut niin hektistä ettei yhteyshenkilöitämme ole ollut helppo tavoittaa. Jos päiväkodissa käydessään halusi keskustella henkilökunnan kanssa, oli varattava etukäteen muutama minuutti. Päiväkodin arjen normaali kiireisyys ja sen asettamat haasteet eivät tulleet yllätyksenä, joten emme kokeneet niitä työmme esteinä. Yhteydenpitoa tarvittaessa yritimme tavoittaa henkilöitä puhelimitse, sillä sähköposti ei ollutkaan se paras tapa. Puhelimitse henkilökunnan tavoitti kiitettävästi. Päiväkodissa käydessämme sen henkilökunta kuitenkin otti meidät aina hyvin vastaan vaikka aikaa olikin vaikea löytää.

5.2 PCS-korttien hankinta

Korttien hankkiminen ei osoittautunut niin helpoksi kuin olimme kuvitelleet. Valitsimme päiväkotia Pasilaan jo valmiita kuvakortteja. Meillä ei ollut resursseja kehittää tai piirtää omannäköisiä kuvasymboleja. Kommunikointikuvia löytyy internetistä huomattava määrä, mutta usein puutteina on kuvien värittömyys ja erikielisyys. Päiväkodilla oli jo joitain PCS-kortteja käytössä ja näitä kortteja saimme käyttää vapaasti. Tarvitsimme kuitenkin lisää kuvakortteja ja kriteerinä oli, että kaikki kortit näyttäisivät samalta. Emme voineet kopioida muutamaa korttia päiväkodista ja printata muutamaa netistä. Etsintää ei helpottanut se, että korttien tuli olla tietyn kokoisia sekä tietyistä aihepiireistä. Otimme yhteyttä kiertävään erityislastentarhanopettajaan, jolta saimme lopulta täydennystä PCS- kokoelmaamme. Loput kortit löytyivät työpaikoiltamme, joista kopioimme luvallisesti suurimman osan käyttämistämme korteista.

Tärkeimpiä kriteerejämme kuvien valinnassa oli niiden hyödyllisyysnäkökulma; mitä päiväkodin ympäristössä tarvitaan ja mistä olisi hyötyä. Valinnassa tulee ottaa huomioon käyttäjän tarpeet, mielenkiinnon kohteet ja toiveet. Ensimmäisiksi merkeiksi tulisi valita sellaisia, joista voi hyvällä syyllä uskoa, että opetusta saava ihminen halua käyttää niitä. Näin varmistetaan motivaatio ja tarkkaavaisuus, ja lisäksi merkkien käyttötarkoitus selvenee. (Martinsen ym. 2000:195.)

Kortteja valittaessa tulee ottaa huomioon niiden tulevan käyttäjän kommunikoinnin heikkoudet ja vahvuudet, kognitiiviset kyvyt ja niiden mahdollinen rajoittuneisuus. Tu-

lee myös miettiä etukäteen missä tilanteissa kortteja tarvitaan ja missä niistä ei ole hyötyä. Korttien tulisi kaiken lisäksi olla käyttäjälleen miellyttäviä. Jos ne aiheuttavat käyttäjässä turhautumista, tulee valikoimaa vaihtaa. (Mayer Johnson 1995:18.) Lapsen varhaisessa sanavarastossa on eniten sanoja jotka merkitsevät esineitä, henkilöitä sekä eläimiä. Valittujen korttien on oltava käyttökelpoisia lapselle ja niiden tulisi liittyä niin huviin että hyötyyn ja parhaimmillaan olla vähän hauskojakin. Tulee ottaa myös huomioon, että lapsen käyttämällä yksittäisillä sanoilla saattaa olla lapselle laajempi merkitys. (Johansson 1995, 41-42.) Valitsimme päiväkotiin enimmäkseen substantiiveja, tekemistä sekä tunteita kuvaavia PCS-kortteja. Esimerkiksi adjektiivi kortit jätimme pois, koska ne eivät olleet ulkomuodoltaan selkeästi ymmärrettävissä.

Viikontähti- ja kuukausi-kortit uusimme päiväkotiin ilman kuvia; niiden nimet teimme pelkistä sanoista. Näin toimimme, koska näiden osa-alueiden kuvalliset kortit olivat vaikeaselkosisia. Henkilökunta oli toivonut Tähtien ryhmälle kuukausien opetteluun uusia menetelmiä ja koimme kirjoitetut kuukausikortit parhaiten soveltuviksi heidän tilaansa.

Otimme huomioon korttien asettelun; kortteja ja kuvia ei voi olla liikaa, sekä Tähtien rajoitetut tilat. Sinikellojen ryhmään veimme ”naulakkokuvat”, joista jokaiselle lapselle olisi tarkoitus valita oma kuva, jonka avulla omat tavarat ja paikka löytyisivät helposti. Naulakkokuvat löysimme lastenkirjoista, jotka kopioimme sopivan kokoisiksi.

Kun olimme saaneet hankittua tarvittavan määrän ja tietyt valikoimat PCS-kortteja, kopioimme niitä värillisinä tavalliselle valkoiselle kopiopaperille. Tarkoituksena oli, että kaikki päiväkotiin viemämme kortit, sanat ja kuvat kestäisivät päiväkodin arjessa pitkään. Varmistaaksemme pitkäikäisyyden, päätimme laminoida ne. Laminoidut kortit ovat helposti siirrettävissä paikasta toiseen ja säilyvät myös paremmin lasten joskus kovakouraisissakin otteissa. Myös korttien hygieenisuus säilyy, sillä niitä voi pyyhkiä kostealla liinalla. Laminoimme kortit huhtikuun aikana. Saimme käyttää laminointiin päiväkodin laminointikonetta ja -muoveja. Muoveja meni enemmän mitä olimme varautuneet, joten jouduimme ostamaan niitä lisää.

5.3 Korttien paikalleen asettaminen

Korttien asettelussa tulisi ottaa huomioon niiden informatiivinen käyttö. Kortteja tulisi olla oppimisympäristössä niin, että niitä voi käyttää ajoittain koko ryhmän kanssa. Näin

vältytään siltä, että joku erottuu joukosta sillä, että vain hänen kanssaan käytetään kommunikoinnin tukevia keinoja. Korttien sijaintia mietittäessä on välttämätöntä ajatella käytännöllisesti. (Kotikangas 2008:35-36.) Käytännöllisyyteen koemme kuuluvan ne arjen realiteetit, jotka vallitsevat päiväkodissa. Mietimme, mitkä ovat ne arjen hetket, joissa esiintyy kommunikoimisen hankaluuksia tai joissa lapsi on levoton eikä ymmärrä aikuisen ohjeita. Pyrimme myös siihen, että asettamamme kortit vastaisivat päiväkodin henkilökunnan toiveita. Jos joku ulkopuolinen taho asettaa kuvakommunikointivälineet päiväkodin ympäristöön, säästyy henkilökunta ylimääräisiltä ponnisteluilta, joita se olisi tarvinnut tehdäksensä sen itse (Loukiainen 2001). Veimme PCS-kuvat päiväkotiin viikolla 17. Olimme jo aiemmin keskustelleet henkilökunnan tarpeista ja ajatuksista korttien käytön suhteen ja jatkoimme tätä dialogia vielä kortteja asettaessamme. Samalle viikolle olimme sopineet myös uusia keskusteluajkoja, jolloin pyrimme kertomaan mahdollisimman monelle henkilökunnan jäsenelle korteista, niiden säilytyksestä sekä korttien kiinnityspaikkojen perusteluista.

PCS-kortit tulisi asettaa erilleen toisistaan, jos se on mahdollista käyttötärpeen mukaan. Kun symbolit ovat erillään toisistaan, niiden huomioarvo on suurempi ja käyttäjät kiinnittävät niihin eri tavalla huomiota. Jos symboleja käytetään keskustelun tai muun intensiivisemmän kommunikoinnin tukena, on hyvä käyttää esimerkiksi kommunikointitaulua, jossa symbolit ovat lähekkäin. Kuvia voi asettaa nipuiksi, joita voi kantaa mukana, tauluiksi, joissa on useita kyseisessä tilassa tarvittavia kortteja tai yksittäin helpotamaan ympäristössä toimimista. Korttien lisääminen oppimisympäristöön tulisi tehdä vähitellen, jotta niiden käyttäjät tottuisivat niihin. Kortteja ja niiden käyttöä on hyvä lisätä hiljalleen, jotta niihin totutaan tutussa ympäristössä. (Mayer Johnson 1995: 24-25, 29, 30,36.)

5.3.1 Sinikellojen eteis- ja saniteettitilat

Sinikellojen (0-3-vuotiaat) ainoa eteisessä ollut PCS-kortti oli pieni taulu, jossa kuvattiin lasten päivärytmi. Taulu oli eteisen oven takana, josta sitä ei nähnyt. Kuten jo aiemmin kerroimme, kaikkien lasten vanhemmat eivät puhu suomea tai edes englantia ja ainoita keskusteluja heidän kanssaan saattavat olla varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät keskustelut, joihin paikalle on tilattu tulkki. Osa vanhemmista taas tukeutuu vanhempiin lapsiinsa, jotka jo osaavat suomea. Päätimme hyödyntää kuvakortteja myös vanhempien kanssa. Eteisessä olleen päivärytmitaulun siirsimme selkeästi näkyville.

Kuraeteisen viereen sijoitimme kuravaatteita ja pesemistä kuvaavat kortit, koska henkilökunta kertoi, etteivät kaikki vanhemmat ymmärrä huolehtia lastensa kuravaatteista vaan niitä löytyy milloin mistäkin likaisina. Kenkähylly sai kuvat kengistä ja saappaista. Lisäsimme kaikkiin hyllyn päällä oleviin varavaatelaatikoihin kuvan niiden sisällöstä, niissä jo olleen tekstin lisäksi. Oven viereen kiinnitimme kortin riisua ja pukea, sekä kortin joka kertoo ulkoilusta, jotta eteistoiminnot helpottuisivat. Kasasimme myös yhteen samankokoisia kortteja, joissa oli ulos pukemiseen liittyviä kortteja; vaatekortit villasukista pipoon, pukea ja riisua. Toiseen nippuun keräsimme sisävaatteet alushousuista hameeseen. Päiväkotiin oli pyynnöstämme hankittu tarralla kiinnitettäviä naulakkoja ja kehotimmekin henkilökuntaa etsimään kahdelle naulakolle paikan eteisestä, jotta he voisivat ripustaa vaatekorttiniput itsensä kannalta hyvään ja helposti käsillä olevaan paikkaan. Wc tiloissa oli jo käytössä muutamia kortteja, mutta niitä ei oltu sijoitettu asiayhteyteen. Niinpä lisäsimme vessaan kaikki tärkeäksi kokemamme kortit, mm. wc vessan oveen ja hoitopöydän viereen vaippa-kortin.

Sinikellojen eteisessä on pieni askartelunurkka, jossa on erilaisia välineitä kädentöiden tekoon ja pieni pöytä. Nurkkauksen yhteyteen lisäsimme kädentöitä kuvaavia kortteja, esim. muovailu, piirtää ja maalata sekä siellä aina käytössä oleviin välineisiin niitä kuvaavat kortit, esimerkiksi kynät ja liima.

5.3.2 Sinikellojen ryhmätilat

Sinikellojen varsinaiset ryhmätilat koostuvat kahdesta huoneesta, ruokailuhuoneesta ja salista. Ruokailuhuoneessa on ruokapöydät sekä hyllyjä, joissa on leluja, pelejä ja askarteluvälineitä. Ruokailuhuoneesta on erotettu hyllyillä yksi osa, jonne on rakennettu lapsille kotileikinurkkaus. Tilan hyllyille sekä kaapin oviin kiinnitimme sieltä löytyviä välineitä kuvaavia kortteja (esimerkiksi palapelihyllylle kuvan palapeli). Kotileikinurkkaan lisäsimme myös kotileikkiä kuvaavan kortin sekä nimesimme korteilla siellä olevia leluja. Huoneessa oli jo ennestään seinälle kiinnitettynä päivärytmiä kuvaava, noin metrin pituinen ja yhden ison PCS-kortin levyinen kangastaulu, jonka taskuihin oli kuvattu PCS-kortein päivärytmin pääkohdat. Tämän taulun päivitimme lisäämällä ja vaihtamalla kortteja, niin että kaikki päiväkotipäivän hetket ovat nyt kuvattuna.

Sali on tila jossa lapset leikkivät ja nukkuvat. Siellä myös pidetään aamuisin aamupiiri ja siellä on päiväkodin ainoa piano, jota myös toinen ryhmä käyttää lauluhetkinään.

Kiinnitimme salin lelukoreihin lelua kuvaavat kortit (esimerkiksi pallo laatikkoon kuvan pallo) ja salin oveen kortit nukkuu ja leikkiä. Pianoon kiinnitimme kortit piano, soittaa ja laulaa. Pianon päällä oli myös koreissa soittimia, joita pyrimme korttiemme antamien mahdollisuuksien mukaan hiukan nimeämään. Salissa oli pitkä seinä, jossa oli viikko- taulu, jota päivitimme (ks. luku viikkokalenteri). Sinikellojen tiloihin kuului vielä pieni huone, jossa on isoja, pehmeitä palikoita. Huonetta kutsutaan peuhuhuoneeksi, joten kiinnitimme sen oveen kortit peuhata ja palikka.

Sinikellojen lapset ovat vielä pieniä, eikä heistä suurin osa vielä tunnista omaa nimeään kirjoitettuna. Kuten jo mainitsimme, halusimme antaa myös pienille lapsille mahdollisuuden nimetä omia tavaroitaan ja oman paikkansa. Niinpä laminoimme pienten ryhmälle 22 erilaista pientä (noin 1,5-2 cm korkeaa) kuvaa, jotka he voisivat kiinnittää omaan naulakkopaikkaansa, tuoliinsa tai vaikka sänkyynsä. Pyrimme valitsemaan erilaisia asioita, esineitä ja eläimiä kuvina, jotka olivat mielenkiintoisen näköisiä ja värikkäitä. Emme kiinnittäneet kortteja vielä paikoilleen, koska halusimme antaa lapsille mahdollisuuden valita kuvan, jonka avulla hän tunnistaa paikkansa. Ryhmässä oli 14 lasta, joten kortteja oli riittävästi niin, että kaikille lapsille jäi valinnanvapautta. Kutakin kuvaa oli neljä kappaletta, jolloin samalla kuvalla voi osoittaa lapsen tavaroita myös muualla kuin naulakossa. Kuvien määrä oli suurempi kuin ryhmän koko myös siksi, että kevät läheni loppuaan ja syksyn lapsimäärästä ei ollut vielä tietoa.

5.3.3 Tähtien eteis- ja saniteettitilat

Tähtien (3-5-vuotiaat) tilat ovat alakerrassa melko erilaiset kuin pienten Sinikellojen tilat yläkerrassa. Sisään tullaan kuraeteiseen, johon jätetään kengät ja kuravaatteet, mutta siellä on myös osan lapsista naulakkopaikat. Kun eteisestä tullaan sisälle, saavutaan ”aulaan”. Siellä on osa lasten naulakoista, käynti saniteettitiloihin, palikkanurkkaus, osa ruokailupaikoista, käynti yläkertaan sekä ateljeenurkkaus, josta pääsee varastoon.

Aloitimme eteisestä, jossa kiinnitimme oveen kortit päiväkotia ja ulkoilu. Laitoimme eteiseen myös kortit pukea ja riisua sekä ripustimme aikuisten tasolle ulko- ja sisävaatteista keräämämme korttiniput. Myös alakerrassa pyrimme nimeämään kuravaatteiden pesu- ja säilytyspaikat, kenkien paikan ja esillä olevat varavaatteet. Käydessämme aiemmin päiväkodissa olimme ehdottaneet, että isompien lasten naulakot voisi nimetä nimilapuina ja henkilökunta oli toiminut niin. Saniteettitiloihin kiinnitimme peruskortte-

ja, kuten wc ja pestä kädet. Tähänkin tilaan oli jo laitettu lasten nimet oman pyyhenaalakon yhteyteen.

5.3.4 Tähtien ryhmätilat

Tähtien ryhmätilat koostuvat neljästä huoneesta, ”aulasta”, ruokailutilasta, pienestä kotileikkihuoneesta sekä salista. Vaikka aulassa onkin osan lapsista naulakot, on siellä myös ryhmälle tärkeää toiminnan tilaa. Kiinnitimme palikkanurkkaukseen kortin rakentaa ja palikoiden säilytykseen tarkoitettuihin laatikoihin palikka-kortin. Ateljeehen kiinnitimme monia kädentöihin liittyviä kortteja, esimerkiksi askarrella, piirtää, muovilla ja maalata. Teimme sinne myös kädentaitoja kuvaavan nipun, josta voisi valita haluamansa välineen tai tehtävän toiminnan.

Aulasta pääsee ruokailutilaan, jossa on pöytiä sekä hyllyjä, joihin on kerätty erilaisia pelejä ja hiukan leluja. Tässä tilassa keskityimme nimeämään tavaroita ja niiden paikkoja. Jätimme myös henkilökunnan pöydän ja ilmoitustaulun yhteyteen muutaman korttinipun, muun muassa tunteita kuvaavan nipun, josta henkilökunta oli innoissaan. Kotileikkihuoneeseen kiinnitimme kotileikkiä kuvaavan kortin sekä siellä olevia leluja ja roolivaatteita kuvaavia kortteja.

Sali toimii myös Tähdillä päiväuni ja aamupiiri paikan lisäksi leikkutilana. Kiinnitimme salin oveen kortit nukkua ja leikkiä. Nimesimme siellä esillä olevia leluja ja tavaroita, mutta ennen kaikkea päädyimme keskittymään viikkokalenteriin. Viikkokalenteri on isompien lasten ryhmässä tärkeä väline, jolla opitaan monenlaisia asioita.

5.4 Viikkokalenteri

Tapaustutkimusten perusteella voidaan esittää, että kalenterin pitäisi kuulua kiinteänä osana puhetta korvaavien kommunikointikeinojen käyttöön heti siitä lähtien, kun ihmisellä alkaa olla odotuksia siitä, mitä tapahtuu tämän välittömän ajan jälkeen (Martinsen ym. 2000:182).

Lapsen turvallisuuden tunnetta päiväkodissa voi vahvistaa tarjoamalla lapselle ympäristön, jossa tapahtumat ovat johdonmukaisia ja ennustettavia. Mitä pienempi lapsi on, sitä lyhytjänteisempää ennakkointia tarvitaan. Esimerkiksi pientä lasta voi auttaa jäsentämi-

sessä kuvittamalla päivittäisiä tapahtumia ja kertaamalla niitä joka päivä. Kuvat konkretisoivat tapahtumia ja auttavat ymmärtämään toimintaa kokonaisvaltaisemmin; mistä se alkaa, kuinka se etenee, keitä siinä on mukana ja ennen kaikkea mitä lapselta itseltään odotetaan toiminnan suhteen. Pienelle lapselle tärkeää on samanlaisena toistuva aamu-
piiri ja päivärytmi, kun taas isommille tärkeää on koko viikon rytmi ja sen ennakoitavuus. (Ahonen ym. 2003: 167.)

Yksilön osallisuuden sekä oppimisen kannalta merkityksellistä on se, miten hyvin yksilö itse on tietoinen aikastruktuurista. Tietääkö hän mitä on vuorossa seuraavaksi? Mitä sen jälkeen? Tai kuinka pitkän ajan kuluttua on odotettavissa se tietty tapahtuma? Mitä kaikkea tapahtuu ennen sitä tiettyä odotettua tapahtumaa? Toimintojen jäsentäminen kuvastruktuurien avulla tuo usein helpotusta myös ajan jäsentämiseen. Kun yksilö näkee mitkä vaiheet hänellä on vielä tekemättä tehtävästä, hän saa määrätietoisuutta työskenteleensä. On pedagoginen haaste luoda keinot, joilla yksilö itse oppii tietämään aikataulunsa ja toimimaan sitä noudattaen. (Kerola toim. 2001 149-150.)

Sekä ala- että yläkertaan tekemämme viikkokalenterin jokainen päivä koostui omasta A4-kokoisesti kartonkiarkista ja jokaisella päivällä oli oma värinsä (ks.liite 2). Kartongin yläpuolella luki selkein ja isoin kirjaimin viikonpäivän nimi. Halusimme kalenterin päivistä reilun kokoiset, jotta siihen mahtuu hyvin toimintaa kuvaavia kortteja, kuten esimerkiksi satutuokiosta tai retkestä kertova kortti. Halusimme, että viikkokalenteri kertoo koko viikon tapahtumista, jotta se voisi opettaa lapsia muistelemaan menneitä ja suunnittelemaan tulevaa (Tikoteekki 2007:6-7). Laminoimme viikkokalenterin, jotta se on kulutusta kestävä. Henkilökunta pystyy myös muokkaamaan päiväkoristeita pienempiä jos niin haluaa, niiden ollessa nyt A4-kokoisia. Parhaimmillaan tapahtumien havainnollistaminen tekee uusista asioista houkuttelevia ja helpottaa niiden oppimista (Ahonen ym. 2003: 172). Viikkokalenterin onkin tarkoitus toimia päiväkodin kalenterina, josta lapset pystyvät seuraamaan viikon kulkua ja ennakoimaan sen tapahtumia, niin tavallisia kuin poikkeavia.

Viikkokalenterin värit ja niiden valinnat liittyvät värien psykologisiin sekä symbolisiin vaikutuksiin. Värit toimivat merkkeinä ja niillä voi jäsentää visuaalista informaatiota. Visuaalinen informaatio kasvaa ja värit helpottavat huomion ohjaamista ja näin ollen sanoman ymmärtämistä. (Arnkil 2007:38,142.) Värit auttavat tunnistamaan kokonaisuuden osia, jolloin niiden tulee erottua toisistaan. Värien vaikutus ja sen tutkimukset

eivät ole kiistattomia. On kuitenkin olemassa yleisiä oletuksia värien vaikutuksesta ihmiseen. Vihreän värin on tutkittu olevan rauhoittava, poistavan jännitystä ja lisäävän ympäristön tasapainoa. Sininen on viileä väri, jonka on tutkittu myös kuuluvan rauhoittaviin väreihin. Sininen parantaa keskittymiskykyä ja auttaa ihmistä tyyntymään. Valkoisen kerrotaan tuovan selkeyttä, neutraaliutta sekä avoimuutta. Keltaisen värin uskotaan torjuvan kielteisiä ajatuksia sekä selkeyttämään mieltä. Punaisen sävyt ovat lämmön värejä, joiden kerrotaan kiihdyttävän ihmistä. Punaisesta puhutaan usein energian värinä. (Arnkil 2007: 244-248, Yle 2009).

Sinikellojen salin seinällä aiemmin olleessa viikkotaulussa oli lueteltu viikonpäivät ja niiden alapuolelle oli lueteltu erilaisia leikkejä satunnaisessa järjestyksessä. Vaihdoinme viikonpäiviä kuvaavat kortit isompiin A4 kokoisiin laminoituihin kartonkeihin ja asetimme ne riviin. Lisäsimme niiden alle päivärytmiä kuvaavan korttijonon, aamiaises-ta kotiinlähtöön. Pienillä oli jo päivärytmi esillä ruokailutilassa, mutta halusimme lisätä päivärytmin myös viikkokalenterin yhteyteen. Teimme näin lisätäksemme salin seinän informatiivisuutta, ja tuodaksemme esiin ajatuksen, että siltä seinältä löytyisi kaikki tarvittava tieto päivän ja viikon kulusta. Teimme myös viikko- ja päivärytmin alapuolel-le yhtenäisen yksivärisen taulun, johon kiinnitimme leikkejä kuvaavat kortit, jotta lapset voisivat valita niistä oman leikkinsä aamupiirin jälkeen.

Käytimme yksiväristä kartonkia taustalla erottamaan kortit taustasta ja jotta seinän ilme pysyisi selkeänä. Loimme viikkotaulun seinästä pienille lapsille selkeämmin hahmotet-tavan kokonaisuuden, jossa on heidän päivänsä ja viikkonsa kannalta tärkeät tapahtu-mat. Jätimme myös ryhmän aikuisille käyttöönottovalmiudessa sääkortit, joiden avulla lasten kanssa voi keskustella aamupiirissä päivän säästä ja vaihtaa sääkortti sen mukaan, millaiselta ilma ulkona näyttää. Emme laittaneet kortteja valmiiksi taululle, sillä seinän tulisi olla helposti hahmotettava ja selkeä. Halusimme antaa henkilökunnalle vaihtoehto-ja, joista he voisivat valita työskentelynsä sopivat välineet.

Tähtien viikkotaulu koostui aiemmin kuukausipyörästä ja oli jakautunut kahteen paik-kaan. Siirsimme isompien lasten salissa koko viikkotaulun yhdelle seinälle, jotta se olisi yhtenäinen kokonaisuus. Toimimme myös heille A4-kokoiset viikonpäiväkortit, jotka muodostivat viikkokalenterin. Etenkin Tähtien ryhmässä koimme tärkeäksi päivä-korttien riittävän koon, sillä ryhmässä jossa on 4-6-vuotiaita lapsia, on monenlaista ja myös eriytettyä toimintaa. Tarkoituksena oli, että tätä toimintaa voi kuvata viikkokalen-

teriin kiinnitettyjen kuvakorttien avulla. Viikonpäivien yläpuolelle kiinnitimme lapun ”tänään on” ja nuolen. Päiväkodin henkilökunta tai lapset voivat liikuttaa nuolta tai korttia aamupiirissä viikonpäivää selvitettyä. Viikonpäivien alapuolelle laitoimme kortit jonoon kertomaan päiväjärjestyksestä. Myös niiden yhteyteen teimme nuolen, jota liikuttamalla voidaan seurata milloinkin käsillä olevaa hetkeä. Päivän etenemistä voi selkeyttää myös niin, että henkilökunta tai lapset kääntävät kortin nurinpäin taulussa kun tietty päivän hetki on kulunut. (Loukiainen 2001).

3-6-vuotiaat lapset pystyvät hahmottamaan jo suurempia kokonaisuuksia. Ryhmässä oli monia esikouluikäisiä, joiden esiopetuksen suunnitelmaan kuuluu muun muassa numeroitten hahmottamisen opettelu. Siksi toimimme Tähtien ryhmän viikkotauluun myös vuodenajan, kuukauden sekä kuukaudenpäivät. Kuukaudenpäivä-kortit olivat noin 1,5cm pitkiä joka sivultaan ja asetimme ne erilliselle pahville jonoihin niin, että yhdessä rivissä oli aina seitsemän korttia. Laitoimme kortit kiinni sinitarralla, jotta niitä voisi halutesaan siirrellä ja jotta ”ylimääräiset” päivämäärät voisi ottaa aina tarvittaessa pois. Päivämäärien yläpuolelle lisäsimme kuukauden nimen. Kuukausitaulun ja viikkotaulun väliin laitoimme vielä vuodenaika-, vuosiluku- sekä sääkortin. Annoimme henkilökunnalle vaihtoehtokortteja kaikkiin kategorioihin, jotta niitä voisi aina tarvittaessa vaihtaa.

Henkilökunnan kanssa korteista keskustellessamme painotimme ajatusta siitä, että lapset voisi ottaa mukaan viikkotaulun läpikäymiseen. Lasten päästessä mukaan viikkotaulun läpikäymiseen toiminnan kautta, on kalenteri paljon mielenkiintoisempi ja mielekkäämpi kuin vain aikuisen läpikäymänä.

5.5 Korttiniput

Yksittäisten kuvien lisäksi kehitimme päiväkodin arkeen kuvanipputa. Kuvaniput olivat narulla solmittuja PCS- kuvakokoelmia, joista löytyi tiettyihin aiheisiin kuvia ja sanoja, joiden on tarkoitus tukea kommunikointia tiettyssä hetkessä. Teimme kuvaniput molempien kerrosten eteisiin tukemaan haasteita tuottavia pukeutumis- ja riisumishetkiä. Teimme kuvaniput myös tunnekorteista. Nippujen ajatuksena on se, että kasvattaja pysyy kuljettamaan haluamaansa nippua esimerkiksi kaulassa tai vyötäröllä ja valita siitä haluamansa kuvakortin, joka tukee asiaa jonka hän haluaa lapselle välittää. Tai lapsi voi valita nipusta esimerkiksi tunteen ja välittää kuvan avulla omia tunteita. Veimme

päiväkotiin kokeiltavaksi hissilippu- ja kaulanauhan, joita henkilökunta voi käyttää nippujen kuljetuksessa.

KUVIO 1. Tunnekortit ja mukana kannettavat korttiniiput.

5.6 Käyttämättä jääneet kortit

Jätimme päiväkotiin kaikki valmiiksi laminoimamme kortit. Lajittelimme ne aihealueittain pieneen pahvilaatikkoon. Sen lisäksi jätimme päiväkotiin kaikki kortit paperiversioina, muodossa josta olimme kortit valmistaneet. Kortit leikattiin irti A4-arkkeista, joissa yhdessä arkissa oli yleensä 6-10 korttia (ks. liite 1). Halusimme jättää päiväkodille arkit, jotta uusia kortteja on helppo valmistaa ja ottaa käyttöön.

6 ARVIOINTI JA PALAUTE

Olimme sopineet päiväkodin henkilökunnan kanssa, että tulemme tapaamaan heitä viimeisen kerran syksyllä 2009. Tarkoituksena oli, että henkilökunta on tällöin ehtinyt käyttää noin puoli vuotta kuvakommunikointia ja pohtia sen vaikutusta päiväkodin arkeen. Sovimme viimeiseksi palaveriajaksi lokakuun ensimmäisen päivän. Palaverin ajankohta oli myöhäisempi, mitä olimme aluksi ajatelleet. Katsoimme asian kuitenkin positiiviseksi; mitä myöhemmin päätämme projektimme päiväkodissa, sen pidempään heillä on aikaa käyttää kortteja arjessa. Ennen viimeistä keskustelua lähetimme päiväkotiin postitse kirjeen (liite 3), jossa pohjustimme aiheita. Palautekirjeen tarkoituksena oli jäsentää henkilökunnalle niitä kysymyksiä, joiden ääreen halusimme palata. Tarkoituksenamme oli myös helpottaa palautteen antamista sekä varmistaa sen rehellisyys. Kasvatusten voi olla vaikeampi antaa kritiikkiä, joten annoimme heille mahdollisuuden antaa myös kirjallista palautetta anonymisti.

6.1 Päiväkodista saatu palaute

Palautetapaamisella keskustelimme molempien ryhmien kasvattajien kanssa. He olivat keränneet omista ryhmistään meille kirjallista ja suullista palautetta etukäteen lähettämämme kysymysten pohjalta. Koska kummankaan ryhmän henkilökunnasta ei päässyt keskusteluamme paikalle kuin yksi kasvattaja, totesimme hyväksi asiaksi etukäteen lähetetyn kirjeen, koska nyt saimme palautetta monipuolisemmin. Keskustelimme yhdessä projektistamme ja sen sujuvuudesta. Pohdimme yhdessä myös kuvakommunikoinnin rajattomia kehittämismahdollisuuksia. Koimme palaverin hyvänä ja avoimena, oli myös mielenkiintoista kuulla PCS- korttien vaikutuksesta heidän arkeensa sekä kommunikointiin.

Saamastamme palautteesta huomasimme, että kortteja oli käytetty 3-6-vuotiaiden lasten ryhmässä enemmän kuin pienten Sinikellojen. Tämä johtui osittain henkilökunnan kerroman mukaan siitä, että Sinikellojen lastentarhanopettaja oli ollut syksyn myötä moneen otteeseen lomalla, eikä ryhmä ollut vielä päässyt oikein kunnolla toimimaan. Esimerkiksi jokaiselle lapselle tunnistamiseen tarkoitettuja pikkukuvia ei oltu vielä otettu käyttöön. Keväällä pienten ryhmässä oli erityislapsi, jonka kanssa kommunikointiin korttien avulla ja tämän kanssa kortteja oli käytetty paljon. Syksyn aikana lapsi oli vaihtanut päiväkotia ja korteille ei ole ollut enää niin spesifiä käyttöä.

Koko päiväkodin rakenteessa oli tapahtunut muutosta. Toisin kuin henkilökunta oli aiemmin ennakoanut, ei maahanmuuttajalasten määrä ollut päiväkodissa kasvanut vaan päinvastoin jopa hieman vähentynyt. Nyt päiväkodin henkilökunta kertoi monikulttuuristen lasten määrän olevan ryhmistä noin 35 prosenttia. Myöskään lapsia, jotka eivät puhu suomea ollenkaan ei ole päiväkodissa enää kuin yksi. Suurimman osan lasten vanhemmista ainakin toinen puhuu äidinkielenään suomea. Siitä huolimatta Tähtien ryhmässä henkilökunta kertoi käyttävänsä kortteja nykyään enemmän kuin aiemmin.

Molemmissa ryhmissä lapset ovat tutustuneet kortteihin mielenkiinnolla. Kun kortit keväällä oli asetettu ympäristöön, olivat lapset innoissaan etsineet niitä päiväkodin tiloista ja nimenneet löytämiään kortteja. Sinikellojen henkilökunta koki lasten suhtautumisen kortteihin hyvin luontevana. Sinikellojen ryhmässä lapset katselevat mielenkiinnolla kortteja, ja niitä nimetään vieläkin niin yhdessä henkilökunnan kanssa kuin myös itsekseen. Korteista on keskusteltu paljon lasten kanssa kahden kesken sekä ryhmässä. Lapset ovat pohtineet kuvien merkityksiä ja sitä, kuvaisiko joku toinen kortti asiaa tai tekemistä paremmin. Henkilökunta on myös antanut lasten vaihtaa kortteja, jos heistä jokin toinen kortti on ollut sopivampi. Yksittäisiä esimerkkejä pyydettyä nostettiin esille käsienpesu-kuvat. Eräs äiti oli syksyllä huomionnut päiväkodissa esillä olevat kortit kiinnostuneena. Hän olikin tuonut meidän tuomiemme PCS-korttien rinnalle Sosiaalija- ja terveysministeriön kuvasarjan, jossa nallen tassujenpesu kuvataan vaihe vaiheelta. Nalle kortit ovat tehneet pienten lasten käsien pesusta mukavaa puuhaa, kun omia käsiä pestään samassa järjestyksessä kuin nallen tassuja. Oli mukavaa kuulla, että kortit olivat saaneet myös suomenkieliset vanhemmat liikkeelle. Esimerkiksi henkilökunta kertoi myös tavaroiden paikalleen asettamisen parantuneen, muun muassa eteisessä kengät löytävät helpommin paikalleen kuin ennen.

Lasten suomen kielen kehityksestä kysyttäessä ei henkilökunta osannut oikein vastata, koska päiväkodin maahanmuuttajalasten suomenkielentaito on tällä hetkellä niin hyvä. Varsinaista muutosta esimerkiksi uusien sanojen oppimisessa ei ole huomattu. Henkilökunta oli pohtinut asiaa ja totesikin, että jos päiväkodissa olisi enemmän lapsia, jotka eivät osaa lainkaan suomea, olisi korttien hyötysuhde luultavasti suurempi. Alueen Suomi toisena kielenä- lastentarhanopettaja oli vierailut päiväkodissa ja hän oli ollut tyytyväinen tiloissa esiintyvien korttien määrään ja antanut siitä palautetta henkilökunnalle.

Keskustelimme pitkään viikkotaulujen käytöstä. Molemmissa ryhmissä viikkotaulut olivat paikallaan samankokoisina kuin keväällä, mutta Sinikellojen ryhmä ei käyttänyt taulua aktiivisesti. Ryhmän henkilökunta totesi taulun olevan hyvä ja käyttämättömyyden johtuvan lähinnä aloittamisen vaikeudesta. Sinikellojen henkilökunnalla oli aikomuksena vielä saada viikkotaulu käyttöön ja suunnitelmissa oli lisätä vielä tauluun sinne ehdottamamme sääkortit.

Alakerran Tähdillä viikkotaulu oli käytössä koko kapasiteetissaan. Lasten kanssa käytiin viikonpäivä läpi nuolta siirtämällä. Sääkortin vaihtamisesta oli myös tullut hauska rituaali, jota yleensä on siivittäneet hyvät keskustelut lasten kanssa. Ryhmään ei ollut vielä vakiintunut tapaa, kuka nuolta tai korttia siirtää, aikuinen vai lapsi. Sekin oli hauska jännityksen aihe lapsille aamupiirissä; miten tänään toimitaan. Tähtien ryhmässä oli monia ideoita muokata taulua vielä hauskemmasi ja mielenkiintoisemmaksi. Pohdinnassa oli muun muassa oikean kuukausikalenterin hankinta, josta voisi seurata kuukausien vaihtumista sekä päiviä niin, että oikea päivä olisi vielä oikean viikonpäivän kohdalla. Tähtien ryhmässä korttien avulla ennakoidaan päivän tapahtumat sekä tulevien päivien toimintoja, muun muassa erilaisia pienryhmiä, retkiä ja leluapäivää. Viikkokalenterin päiviä koristivat kortit, jotka edustivat näitä tapahtumia.

Haasteita ja hankaluuksia kysyttäessä toinen ryhmä nimesi oman motivaationsa. He myönsivät, että voisivat käyttää kortteja tehokkaammin, houkuttelevammin ja luovemmin, mutta ryhmän lastentarhanopettajan oltua paljon poissa ei aikaa uusien asioiden kokeilemiseen ole jäänyt. Toinen ryhmä taas nimesi haasteekseen korttien säilytyksen. Kortit olisi mukava säilyttää hyvässä järjestyksessä ja toisaalta taas käden ulottuvilla paikoissa, joissa niitä tarvitsee. He olivatkin hankkineet kortin säilytykseen vanhan arkistointilaatikon, johon pystyi jakamaan kortit kategorioittain lokeroihin, niin että tarvittavat kortit on helppo löytää.

Molemmat ryhmät olivat tyytyväisiä päiväkotiin tuomastamme materiaalista. Työmme oli auttanut heidät hyvään alkuun PCS- korttien käytössä. Suuri apu oli jo pelkästään korttien laminoiminen ja valmistelu. Pohdimmekin yhdessä, ettei päiväkodin henkilökunnalla olisi ollut aikaa tehdä korttien hankkimiseen ja valmistamiseen vaadittavaa työtä, olihan se nytkin vienyt viikon työpäivät kahdelta hengeltä. Henkilökunta uskoi korttien olevan jatkossakin käytössä, etenkin pienryhmissä S2-lasten sekä erityislasten kanssa. Päiväkoti oli myös selvittänyt, että alueella tulee kiertämään lainattava kansio,

jossa on runsaasti PCS- kuvia päiväkotiin kopioitavaksi. He odottivat jo innolla kansion saapumista päiväkotiin, jolloin voivat lisätä korttivalikoimaa.

6.2 Oma arviointi prosessista

Projektimme aikana yhteistyö päiväkodin kanssa oli kiitettävää. Tapaamisia ja keskustelu-aikoja pystyttiin aina tarpeen vaatiessa sopimaan. Henkilökunta oli tarvittaessa mukana projektin etenemisessä, mutta antoi meille myös työrauhan. Prosessimme vaikein aika oli talvella. Projektimme keskivaiheessa tuntui siltä, että päiväkodin kiireinen arki ja kevään lähestyminen veivät henkilökunnan ajan ja mielenkiinnon. Tuntui, ettei heillä ollut resursseja ottaa vastaan uutta tietoa tai muutoksia ympäristöön. Haastavaa oli myös kyseenalaistaa päiväkodin symbolien käyttöä. Henkilökunta ei kuitenkaan vetäytynyt, vaan jatkoi yhteistyötä kiireisestä arjestaan huolimatta. Selvisimme haasteellisimmasta ajasta koulusta saadun vertaistuen avulla, hyvällä asenteella ja uskolla siihen, että jokaisessa projektissa tulee vastoinkäymisiä. Seuraavalla kerralla päiväkodissa vieraillessamme tilanne oli muuttunut; henkilökunta otti meidät hyvin vastaan ja he olivat motivoituneita yhteistä projektiamme kohtaan. Sen jälkeen oli helpompi lähteä taas eteenpäin. Koemme päiväkodin johtajan olleen projektimme kantava voima. Hän on ollut innoittava sekä yhteistyöhaluinen. Päiväkodin johtaja näki kommunikoinnin tukemisen selkeän tarpeen ja mielestämme motivoi myös muuta henkilökuntaa.

Teorian hankinta oli vaikeampaa, mitä odotimme. Tarkkaa teoriaa korteista ei löytynyt pääkaupunkiseudun tai muiden kuntien kirjastoista. Luulimme tullemme umpikujaan, kunnes löysimme Kehitysvammaliiton kirjaston Malmilta. Sieltä löysimme hyvää, spesifiä faktaa korttien kehittäjiltä. Teorian ongelma oli, että suurin osa hyvästä teoriasta oli englanniksi. Se hidasti työtämme ja teki teoratiedon hankkimisesta työläämpää. Haasteeksi koimme myös työmme teoreettisen tiedon rajaamisen. Aiheeseemme liittyy niin monia teoria- ja aihealueita, että viitekehys johon paneuduimme tuli rajata selkeästi. Mielestämme onnistuimme teorian rajaamisessa ja keskityimme työmme kannalta olennaisiin aiheisiin.

Työtämme hidasti myös yllättävä tieto siitä, ettei tarvitsemiamme PCS-kortteja ollut niin helppo saada. Emme olleet valmistautuneet, että korttien hankinnassa olisi minkäänlaista ongelmaa. Kun olimme päättäneet minkä aiheisia symbolien tulisi olla ja kuinka laajan valikoiman tulisimme tarvitsemaan, huomasimme sen haasteeksi. Kortti-

en hankkiminen vei aikaa, mutta onnistuimme siinä. Ilman kontakteja päivähoitoon symbolien hankkiminen olisi ollut vaikeampaa. Kortteja oli lopulta paljon ja niiden sekä kaikkien muiden kuvien laminoiminen oli urakka. Halusimme että hankkimamme symbolit tulevat kestävästi kulutusta ja käyttöä. Emme siis epäröineet, tulisiko osa niistä jättää laminoimatta. Kuvakorttien esimerkkipaikkojen löytäminen päiväkodin tiloista ei ollut vaikeaa. Olimme keränneet paljon teoriaa ja faktaa, joten pystyimme toimimaan niiden avulla. Meidän osuuttamme helpotti se, ettei PCS-korttien sijoittamisesta ole tarkkoja sääntöjä. Kortteja tulee sijoittaa käytännöllisesti ja relevantisti niin, että ne vastaavat käyttäjiensä tarpeeseen.

Työmme eteni aikataulun mukaisesti. Olimme aikatauluttaneet melko tarkasti prosessin, mitä tulisimme tekemään milloinkin, mikä helpotti työntekoa lopulta todella paljon. Oli antoisaa käydä henkilökunnan kanssa keskusteluja aiheesta, menetelmistä tai jonkin asian muokkaamisesta. Henkilökunta oli rehellinen ja he antoivat tärkeää palautetta matkan varrella.

Työssämme oli paljon tavoitteita. Tämä johtui siitä, että PCS-korttien vaikutukset lapsen arkeen ovat voimakkaat ja niillä voi olla monimuotoisia vaikutuksia kommunikaatioon, vuorovaikutukseen, kielen oppimiseen sekä tilan strukturointiin. Nämä tulivat luontevasti myös työmme vaikutukselliseksi tavoitteiksi, olihan tarkoituksenamme mahdollistaa symbolien kokonaisvaltainen vaikutus.

Päiväkodilta saatu loppuraportointi ja palaute olivat positiivisia. Symbolit edistivät päiväkodissa kommunikoinnin mahdollisuuksia, sillä henkilökunta kertoi käyttävänsä kuvia arjen tilanteissa, joissa on vaikea löytää yhteistä kieltä. Henkilökunnan mukaan he eivät olleet kuitenkaan vielä käyttäneet kortteja kommunikoimiseen huoltajien kanssa, vaikka ajoittain siihen olisi tarvetta.

Symbolit olivat otettu hyvin käyttöön varsinkin Tähtien ryhmässä ja ne olivat tukeneet arjen toimivuutta. Päiväkodin palautteen myötä voimme todeta, että kommunikaatiota tukevat symbolit ovat myös tehokas tapa jäsentää ja selkeyttää lapsen arkea erityisesti yli kolmevuotiaiden lasten kanssa. Pienten lasten ryhmässä vaikutukset eivät olleet niin selkeitä. Sinikellojen kehitys on eri vaiheessa ja heidän ryhmässä korttien käyttäminen oli haasteellisempaa. On loogista, että alle 4-vuotiaiden lasten symbolien käyttö tai niillä saatu tuki ei ole niin näkyvää tai helposti mitattavissa. Lapsen osallistuminen sosiaa-

liseen kanssakäymiseen lisääntyikin neljännessä ikävuodesta eteenpäin. Vasta sen jälkeen välineellisen kielen tulisi olla tehokkaampaa. (ks. Koppinen ym. 1989.) Lasten kielen kehityksessä henkilökunta ei huomannut mitään eroa aikaisempaan, kuvia kuitenkin nimettiin ja ne herättivät lasten mielenkiinnon.

Kielen ja sanojen hahmottamisen oppiminen on pitkäjänteistä ja tuloksia niiden kehityksestä saattaa näkyä vasta myöhemmin. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että symbolit stimuloivat pienenkin lapsen kieltä ja sen hahmottamista, mutta miten sitä tulisi mitata? Ongelmallista projektissamme oli, ettemme pysty arvioimaan symbolien tukemaa sanojen hahmottamista, kielen kehitystä tai sen oppimista. Jäimme pohtimaan kuinka pitkä projektin olisi tullut olla, jotta henkilökunta olisi pystynyt tulkitsemaan symbolien tukemaa kielenkehityksen edistymistä.

Voimme todeta symbolien vaikuttaneen osallisuuteen ja lasten arjessa toimimiseen henkilökunnalta saadun palautteen avulla, jossa he kertoivat lasten ja vanhempien aktivoitumisesta kuvakorttien myötä. Ristiriitaista oli, että henkilökunta ei kokenut käyttäneensä vielä kunnolla kortteja huoltajien kanssa kommunikointiin vaikka huoltajat olivat selkeästi noteeranneet kuvakortit ja niiden tuoman informaation eteistiloissa.

Konkreettisiksi tavoitteiksi muotoutui kaikki muut päämäärät, jotka koimme tärkeiksi projektin onnistumisen kannalta. Arvokkaaksi koimme työssämme sen, että olemme suomentaneet, etsineet ja selkeyttäneet tietoutta ja teoriaa PCS- kuvista ja niiden käytöstä. On tärkeää, että teoria on kerätty yhteen ja se on henkilökunnan saatavilla, heidän omalla äidinkielellä. Koimme, että teorian hankinta toi päiväkodin henkilökunnalle enemmän varmuutta ja motivaatiota kuvasymbolien käyttöön päiväkodin arjessa.

Korttien selkeä sijoittaminen onnistui hyvin. Melkein kaikki kortit, jotka olimme asettaneet paikalleen keväällä, olivat samoilla paikoilla edelleen ja osana lasten arkea. Henkilökunnan mukaan kuvat eivät herätä enää niin kovaa kiinnostusta kun lapset ovat jo tottuneet niiden läsnäoloon. Se on hyvä asia, joka helpottaa puolestaan korttien käytön kehittämistä ja monipuolistamista sillä nyt ne ovat jo lapsille tuttuja. Viikkokalenteri oli otettu Tähtien ryhmässä ideaaliksi käyttöön ja se vaikutti toimivan hyvänä työkaluna ajan jäsentämisessä. Sinikelloissa sen käyttöä pitää vielä muokata ja tehostaa, sillä se oli toistaiseksi jäänyt käyttämättä. Pienet kuvat, joiden oli tarkoitus selkeyttää Sinikellojen

eteissäilytystä, jäivät käyttämättä. Jää nähtäväksi otetaanko niitä säilytyskäyttöön, keksitäänkö niille joku muu käyttötarkoitus vai jääkö kuvat kokonaan käyttämättä.

Suurin palaute on ollut henkilökunnalta saatu innostus sekä kehittämisenhalu. Syksyn viimeisellä tapaamisella koimme, että henkilökunta ajatteli symboleista eri tavalla. He olivat innostuneita ja motivoituneita käyttämään niitä. Mietimme yhdessä myös tulevaisuutta ja sen mahdollisuuksia. Millä kaikilla tavoin voisi muokata tätä menetelmää? Miten he voisivat uudistaa aamupiirin kuukauden opettelua? Tämä palaute oli juuri sitä, mitä lähdimme työssämme tavoittelemaan. Halusimme luoda henkilöstölle perusteita siihen, miksi heidän tulisi lisätä PCS-kuvien käyttöä. Tarkoituksena oli, että me tuomme heille tiedon, työkalun sekä esimerkin, jonka jälkeen heidän tulisi itse innostua kehittämisestä ja muokata tätä työkalua heidän arkeen ja lapsiryhmiin vastaavaksi. Palautekeskustelun mukaan saavutimme tämän tärkeimmän tavoitteen.

Arkitilanteita ja päivän rakennetta hahmotetaan päiväkodissa nyt enemmän kuvien avulla kuin ennen, erityisesti Tähtien ryhmässä. Se on suuri muutos päiväkodin arkeen, ja uskomme, että se onnistui henkilökunnan oman sitoutumisen ja innostuksen vuoksi. Työmme myötä voimme todeta, että olemme tukeneet monikulttuurisen lapsen päivää ja edistäneet yhteisiä kommunikoinnin keinoja päiväkodissa. Tasa-arvon ja yhdenmukaisuuden edistämiseksi on onnistuttu, jos symboleja ja niiden käyttöä jatketaan aktiivisesti päiväkodin arjessa. Päiväkodin arkeen ja sen totuttuihin työtapoihin ei ole helppo vaikuttaa, puhumattakaan pitkäkestoisista muutoksista tai henkilökunnan sitoutumisesta muutokseen myös tulevaisuudessa. Onnistuimme vaikuttamaan työmme avulla niin henkilökunnan ajatuksiin PCS-korteista kuin myös symbolien käyttötapoihin. Työmme tulokset antavat suuntaa oletuksille, joita voi tehdä symbolien käytön vaikuttavuudesta päiväkotien arjessa.

7 LOPUKSI

Koimme valinnan toiminnallisesta opinnäytteestä mieluisana. Se mahdollisti kiinnostavan aihevalinnan, joka takasi mielenkiintomme pysyvyyden projektin aikana. Aiheemme eli ja muuttui projektin alkumetreillä. Aluksi tarkoituksemme oli tehdä raportointia ja tutkimusta päiväkodin omasta oppimisympäristön kehittämisestä. Totesimme kuitenkin ettei päiväkodin henkilökunnalla olisi resursseja osallistua tutkimukseen, joten pää-

dyimme viemään heille työkalun, jonka avulla oppimisympäristöä kehitetään. Monikulttuuriset lapset ja heidän joskus haasteellinen arki päiväkodissa herätti mielenkiintomme tehdä jotain helpottaaksemme erityisesti heidän arkeaan päivähoidossa oloaikana.

Olemme käyttäneet ja nähneet kuvasymboleja varhaiskasvatuksen ja kehitysvammaisten työkentillä. Luulimme tietävämmme niiden käytön mahdollisuuksista, mutta teorian löytäminen ja sen tutkiminen todisti luulomme vääriksi; oli monia asioita ja aiheita, joita emme tieneet PCS- korttien vaikutuksista ja niiden mahdollisuuksista. PCS- symbolien monipuolisuus sekä muokkaamisen mahdollisuus yllätti meidät. Tietoa tulisi saada enemmän esille muillekin. Monet eivät tiedä mitä mahdollisuuksia kuvakommunikoinnilla on, miten tai miksi niitä käytetään. Monet ovat kertoneet käyttävänsä niitä 'vähän niin kuin parhaaksi näkee'.

Teoriaa olisi hyvä tulevaisuudessa kehittää ja suomentaa. Jos spesifiä teoriaa PCS-korteista olisi ammattilaisten saatavilla suomen kielellä, olisi kuvien käyttäjillä enemmän tietoa niiden käytöstä, esimerkiksi niiden antamasta mahdollisuudesta mielikuvituksen käyttöön. Olemme keränneet työhömmme saatavilla olevaa teoriaa ja tutkimuksia symbolien vaikuttavuudesta. Tieto on kuitenkin nyt opinnäytteen muodossa, joten emme koe sitä kaikista houkuttelevimmaksi. Tiedosta, tutkimuksista ja neuvoista voisi tehdä tiiviimmän ja helpommin lähestyttävän kirjasen, jota voisi jakaa eri päivähoidon yksiköihin, jotta tieto olisi kaikkien saatavilla.

Vaikka onnistuimme toiminnallisessa työssämme, jäimme kaipaamaan tietoa siitä, vaikuttavatko symbolit päiväkotit Pasilan lasten kielen kehitykseen. Olisi mielenkiintoista tietää konkreettisesti, miten kielen hahmotus tai sen oppiminen edistyy PCS- symbolien käytön myötä. Tai onko tavat lapsen kuulluksi tulemisesta muuttuneet? Meillä ei ollut resursseja niin pitkäaikaiseen ja perusteelliseen tutkimukseen. Tämä voisikin olla seuraava tutkimuksellinen opinnäyte symbolien käytöstä. Olisi mielenkiintoista seurata ja havainnoida jonkin tietyn ryhmän kehittymistä esimerkiksi vuoden tai kaksi, ja verrata tuloksia ryhmään, jossa ei ole käytetty symboleja. Tällöin tulee myös miettiä, mitkä ovat ne pätevät keinot tai välineet, jotka toimivat symbolien tehokkuuden ja käytön mittaajina.

Työhömmme sisältyi paljon tavoitteita, ehkä jopa liikaakin, mutta koimme ne kaikki kuitenkin tärkeinä mainita tässä asiayhteydessä. Tavoitteiden pohtiminen ja reflektointi

tuotti vaikeuksia, sillä osa niistä oli vaikeasti mitattavissa. Emme olleet myöskään päiväkodissa itse havainnoimassa lapsia, sillä muuten työstä olisi tullut liian laaja. Havainnointi olisi kuitenkin avannut eri tavalla symbolien osuutta ja vaikutusta arjessa.

Työhömme on kerätty paljon tietoa korttien käytöstä ja tätä tietoutta voi käyttää koko päivähoidon sektorilla PCS-kortteihin tutustuttaessa ja niitä käytettäessä. Emme kuitenkaan pysty varmoina toteamaan, että päiväkotia Pasila tulee tulevaisuudessakin käyttämään kuvasymboleja innovatiivisesti. Työmme ongelma onkin sen jatkuvuuden takominen. Tarkoituksena oli vakuuttaa henkilökunta hyvän ja faktapohjaisen teorian kautta symbolien mahdollisuuksista. Päiväkodin henkilökunta on pedagogisesta osaavaa, joten symbolien käyttö on halusta, ei osaamisesta kiinni. Olemme pyrkinneet myös keskustelemaan koko prosessin ajan siitä, kuinka kuvakortteja voi muokata ja kehittää omaan päiväkotiin sopivaksi. Tarkoituksena on ollut olla heidän kanssaan avoimessa vuorovaikutussuhteessa, heidän käytettävissään ja valmiina vastaamaan erilaisiin kysymyksiin ja kritiikkiin. Henkilökuntaa saattaisi helpottaa esimerkiksi se, että he valitsisivat molemmista ryhmistä henkilön, joka olisi vastaisuudessa vastuussa PCS- kuvista, niiden valikoinnista sekä säilytyksestä. Ideaalia olisi, että päiväkodin henkilökunta kehittäisi ja rikastuttaisi symbolien käyttö-ideaa jatkossakin. Jos päiväkodissa pystytään pitämään yllä rohkaisevaa ja innostavaa ilmapiiriä, on myös lapsien sitoutuminen symbolien käyttöön pitkäkantoisempi. Kasvattajien tulee kuitenkin muistaa, että heiltä vaaditaan herkkyyttä ja joustavuutta muuttaa toimintamalleja tarvittaessa.

Näin työmme loputtua näemme, että päiväkodin henkilökuntaa olisi voinut ottaa prosessissa enemmän mukaan. Selvitimme henkilökunnalta minkälaisissa tilanteissa heillä on tarvetta kuvakommunikoinnille, mutta valitsimme itse koko korttivalikoiman. Henkilökuntaa olisi pitänyt ottaa mukaan korttiskaalan valitsemisessa. Toisaalta nyt veimme heille paljon kortteja, joista he pystyvät valitsemaan tarvittavat kortit, joiden avulla he pääsevät alkuun. Henkilökuntaa olisi voinut aktivoida enemmän myös korttien paikalleen asettamiseen. Niin olisi varmemmin taattu heidän kädenjälkensä oppimisympäristön kehittämisessä. Kyseiset tavoitteet eivät ole kuitenkaan ongelmattomia henkilökunnan ajanpuutteen vuoksi. Jotta näihin tavoitteisiin päästäisi, tulisi henkilökuntaa sitouttaa aktiivisemmin työskentelyyn jo yhteistyöstä sovittaessa ja sopia ajalliset resurssit, minkä puitteissa henkilökunta on käytettävissä. Projektin aikana huomasimme, että vaarana ja haasteena tämän kaltaisessa projektissa oli yhteistyö ja vastuun jakaminen. Niiden tasapuolisuus, molempien osapuolten huomioonottaminen ja päätösten tekeminen ei

ollut ongelmatonta. Jäimme pohtimaan projektin loputtua mitkä olisivat olleet ne keinot, joilla olisimme pystyneet tiivistämään yhteistyötä päiväkodin kanssa ja vahvistamaan yhdessä tekemistä. Nyt olimme välillä yksipuolisesti vastuussa projektin etenemisestä ja sen toteuttamisesta.

Kuvakommunikointi on melkoisessa noususuhdanteessa nykypäivän varhaiskasvatuksessa. Erityisesti pääkaupunkiseudulla on kiinnitetty huomiota S2-ryhmiin ja sitä myötä monikulttuurisiin ja maahanmuuttaja lapsiin. Kuvakommunikointia on kehitetty ja sen keinoja levitetään jatkuvasti varhaiskasvatuksen piirissä. Suomea toisena kielenä puhuvat lapset ja heidän oppimisensa tukeminen ovatkin olleet esimerkiksi Helsingin kaupungin päivähoiton monen koulutuksen aiheena tänäkin syksynä. Oli innoittavaa valita aihe, joka liittyy innovatiiviseen 2000-luvun varhaiskasvatukseen.

Mitä pidemmällä projektimme oli, sitä tärkeämmäksi koimme aiheemme ja sitä enemmän itse vakuutuimme siitä. Projektimme aikana olemme oppineet paljon kommunikoinnin monista keinoista ja niiden merkityksestä käyttäjänsä elämään. Teorian kerääminen ja esimerkkien lukeminen antoi paljon uskoa symbolien voimaan ja vaikutukseen. Toisaalta koimme tehtävämme hyvin tärkeäksi ja etuoikeutetuksi. Meillä on mahdollisuus vaikuttaa lapsen ilmaisukeinojen monipuolistumiseen ja laajenemiseen. Työlämme voi olla suuri merkitys monikulttuuristaustaisen lapsen elämään päiväkodissa ja siihen, kuinka hän kokee itsensä päiväkodin ympäristössä. Projektin kesto oli melko pitkä, yli vuoden, mutta emme tiedä olisiko henkilökunnan ajatusten herättäminen symbolien käytöstä ollut mahdollista lyhyemmän projektin aikana.

Yhteenvetona voimme todeta, että projektimme oli opettavainen, haasteellinen ja palkitseva. Henkilökunnan mukaan kuvakortit ovat tukeneet erityisesti yli 3-vuotiaita lapsia. PCS-kuvien muokkaamisessa ja kehittämisessä vain taivas on rajana. Ne ovat jokaisen päivähoiton kohderyhmälle sopivia, kunhan niitä muokkaa käyttäjilleen sopiviksi. Kuvakommunikaation tukeminen päiväkotit Pasilassa jäsensi lasten päivää ja tulee helpottamaan henkilökunnan mukaan vanhempien ja kasvattajien yhteisen kommunikointikanavan löytämistä. Pitkä projekti oli toisaalta raskas ja koetteleva, mutta olemme tyytyväisiä siitä, että vaikutimme lasten arkeen ja teimme jotain merkityksellistä.

KIRJALLISUUS

Abbott, Chris 2000: Symbols Now. U.S.A: Widgit Software Ltd.

Ahonen, Timo – Aro, Tuija – Ketonen, Ritva – Siiskonen, Tiina (toim.) 2003: Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy.

Arnkil, Harald 2007: Värit havaintojen maailmassa. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu. Jyväskylä: Gummerrus.

Burman, Anne- Manninen, Jyri- Koivunen, Annukka- Kuittinen, Esko- Luukannel, Saara- Passi, Sanna- Särkkä, Hanna 2007: Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus. Vammalan kirjapaino.

Gyekye Marjaana – Kurki, Riikka – Linna, Hanna – Lounela, Marjut – Ronsi, Marketta – Sakko, Susanna 2005: Helsingin kaupungin päivähoidon suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, selvityksiä 2005:12

Hujala, Päivi – Lindberg, Päivi – Nivala, Veijo - Parrila, Sanna – Tauriainen, Leena – Vartiainen, Pirkko 1999: Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulu, Oulun yliopistopaino.

Huhtanen, K. (toim.) 2001:Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhaten taitteessa. Helsinki, Kehitysvammaliitto ry

Johansson, Iréne 2000: Varhaisen kielenkehityksen tukeminen. Esittävä kommunikointi. Kehitysvammaliitto Ry. Helsinki: Hakapaino.

Johansson, Iréne 1994: Varhaisen kielenkehityksen tukeminen 2. Sanavaihe- Tekstikirja. Kehitysvammaliitto Ry. Helsinki: Hakapaino.

Kerola, Kyllikki (toim.) 2001: Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä. Porvoo: PS-kustannus.

- Kokljuschkin, Mikael 2001: Unelmien päiväkotii. Kohti parempaa oppimisympäristöä. Tampere, Tammer-Paino Oy.
- Kotikangas, Laura 2008: Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käyttö päiväkodissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.
- Koppinen, Marja-Leena – Lyytinen, Paula – Rasku-Puttonen, Helena 1989: Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Launonen, Kaisa 2007: Vuorovaikutus. Kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Kehitysvammaliitto. Oppimateriaalikeskus Opike. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Launonen, Kaisa – Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.) 1996: Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Launonen, Kaisa- Lehtihalmes, Matti (toim.) 2001: Lapsen kielen käytön kehitys ja sen ongelmat – pragmaattinen näkökulma. Suomen logopedis-foniatrisen yhdistyksen julkaisuja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Loukiainen, Anna-Mari 2001: Kuvien käytöstä lapsen puheen ja kielenkehityksen tukena. Luentomateriaali 1.11.2001. HUS, Foniatrian yksikkö.
- Martinsen, Harald – von Tetzchner, Stephen 1999: Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavan kommunikointiin. Helsinki, Hakapaino.
- Mayer Johnson, Roxanna 1995: The Picture Communication Symbols Guide. Mayer Johnson Co. U.S.A: CA.
- Pihlaja, Päivi 2005: Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. Suomen kuntaliitto. Helsinki.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus 2009: Verkkodokumentti.
<<http://www.socca.fi/vkk-metro/>> .Luettu 24.9.2009.

Remsu, Niina 2005: Tuhat ja yksi kieltä pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa. Selvitys varhaiskasvatuksen monikulttuurisuus tilanteesta kunnan järjestämässä päivähoidossa pääkaupunkiseudulla helmikuussa 2005. Helsinki, Yliopistopaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2007: Suomalainen lapsi 2007. Helsinki, Tilastokeskus.

Tikoteekki, Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus 2005: Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin. Helsinki, Kirjapaino Keili.

Tikoteekki, Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus 2007: Kuvat kommunikoinnissa. Helsinki, Kirjapaino Keili.

Widgit 2000: Introduction to Symbols. An information booklet describing why symbols may be of use. U.S.A: Widgit Software LTD.

Yle 2009: Värit. Verkkodokumentti. < <http://oppiminen.yle.fi/varit> >. Luettu 7.9.2009.

aamiainen

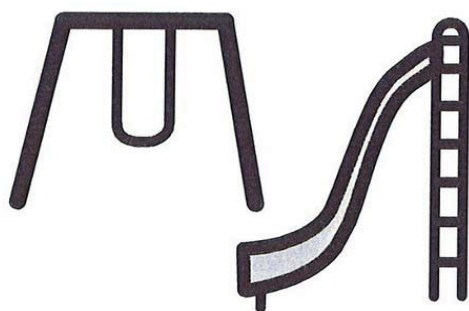
leikkiä

aamupiiri

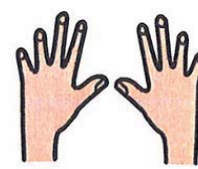
WC

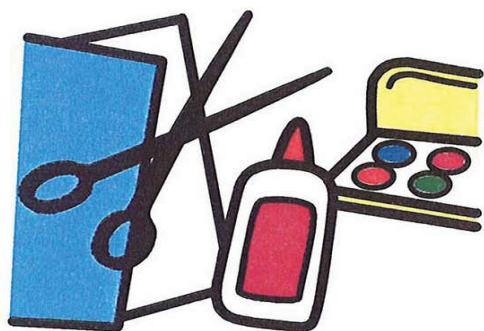
ulkoilu

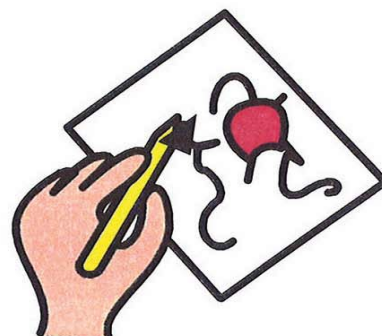
pestä

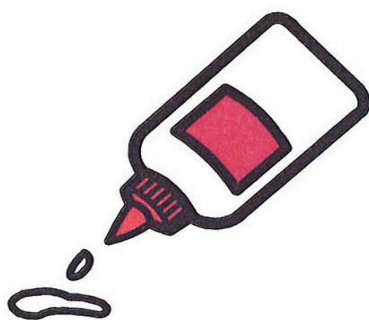
kädet

askarrella

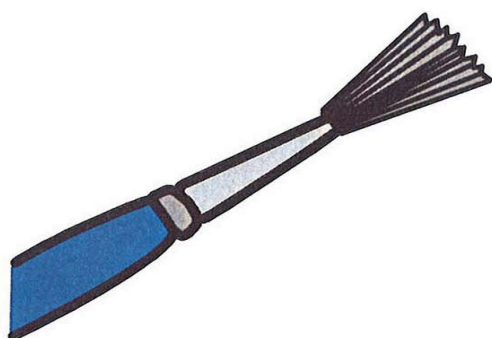
piirtää

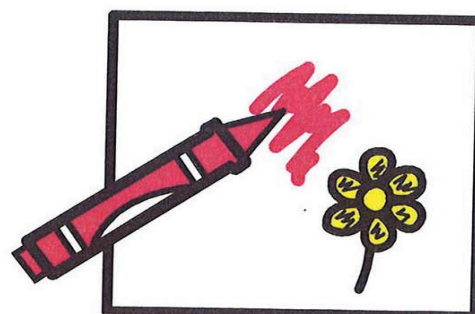
liimata

leikata

maalata

värittää

Maanantai	
Tiistai	 <p>retki</p>
Keskiviikko	
Torstai	 <p>joulu</p>
Perjantai	
Lauantai	
Sunnuntai	

Hei Päiväkoti Pasilan väki,

Haluamme vielä kiittää teitä yhteistyöstä. Toivottavasti PCS-korteista on ollut ja tulee olemaan hyötyä työyhteisöllemme! Korttien käyttö parhaimmillaan helpottaa teidän työtänne ja tuo lapset tasa-arvoiseen asemaan, vaikka suomenkieli tai kommunikaatio ei olisikaan lapsen vahvimpia puolia. Haluamme vielä nostaa esille lyhyesti muutamia tärkeimmiksi kokemiaamme ajatuksia saatesanoiksi yhteistyöllemme! Toivomme, että motivaatio ja into korttien käyttöön jatkuisi!

- Ajatuksena oli, että symbolien käytön tavoitteena olisi helpottaa kielen oppimista. Symbolit auttavat sanaston karttumista, jolloin assosiaatiot realisoituisivat ja vastaisivat paremmin todellisuutta.
- Korttien käyttö tukee ja edistää kommunikaation kehittymistä.
- PCS- kuvien tarkoituksena on myös aktivoida lapsen roolia arjessa sekä parantaa yksilön osallisuutta päiväkodin ympäristössä
- Kortit luovat parhailaan lapselle yhdenvertaiset mahdollisuudet tulla kohdelluksi ja kuulluksi tasavertaisena yksilönä sekä ryhmän jäsenenä, kulttuuri- tai kielitaustasta huolimatta.
- Olemme keskittyneet päiväkotinne fyysiseen oppimisympäristöön. Fyysinen oppimisympäristö nähdään tilana, jonka suunnittelulla ja tilaratkaisuilla pystytään edistämään oppimista.
- Ajatus korttien suuremmasta tarpeesta päiväkodissanne nousi sen monikulttuurisuudesta. Tässä muutama ajatus, joista voitte saada voimia ja ymmärrystä hienoon työhönne:
 - *Suomen kielen oppimisen kannalta jokainen kohtaaminen ja päiväkodin arjen tilanne on lapsen kannalta arvokas.*
 - *Suomen kielen oppiminen sujuvasti vie yleensä 6-7 vuotta, lapsi vaatii yleensä 60-70 toistoa oppiakseen uuden sanan.*
- Muutama ajatus korttien käytöstä:
 - *Kun merkkien esillä olevaa valikoimaa tai vaikka ulkonäköä päivitetään ajoittain, säilyy niiden mielenkiinto ja vaikutus.*
 - *Kuvien määrää tulisi pitää runsaana, jottei käyttäjät turhautuisi, vaan into ja mielenkiinto pysyisivät yllä*
 - *Korttien hankkimisessa on mielikuvitus enemmän kuin sallittua! Kortteja saa usein KELTO:lta tai alueen S2-opettajalta, mutta korttien tuottamien itse on myös perusteltua. Valokuvat, lehtileikkeet ja piirustukset tuovat väriä kortteihin!*

- Ja vielä muutama viikkokalenterista/aamupiiritaulusta:
 - *Se on tapahtumien ja ajankulkua havainnollistava.*
 - *Opettaa ennakoimaan ja ymmärtämään toimintaa, muistelemaan menneitä ja suunnittelemaan tulevaa.*

Työn iloa ja hyvää syksyä!!

KIITOS YHTEISTYÖSTÄNNE!

-Jenni ja Emma

Hei,

PCS-kortit ovat nyt olleet käytössä loppu kevään sekä alkusyksyn. Haluaisimme kuulla teidän kokemuksia ja ajatuksia niiden toimivuudesta. Tulemme käymään päiväkodilla torstaina 1.10. klo 13.15 eteenpäin, jolloin toivomme pääsevämme juttelemaan mahdollisimman monen henkilökunnan jäsenen kanssa, edes muutaman sanan. Mutta koska aika on usein päiväkodissa rajallista, tässä on muutama kysymys paperilla (molemmille ryhmille sekä johtajalle on omat paperit). Toivomme myös ajatuksia kysymysten ulkopuolelta, sana on vapaa ja kaikenlainen palaute on tärkeää! Kiitos yhteistyöstä, nähdään torstaina!

Terveisin: Emma ja Jenni

etunimi.sukunimi@metropolia.fi

Metropolia

- Oletteko käyttäneet PCS-kortteja enemmän kuin aiemmin?
- Ovatko kortit helpottaneet kommunikaatiota ryhmissä? Miten? (käytännön esim?)
- Ovatko kortit helpottaneet kommunikaatiota lapsen kanssa? (Esim. yksittäisessä vuorovaikutustilanteessa)
- Miten lapset ovat suhtautuneet PCS-kuvien käyttöön arjessa?

- Ovatko lapset oppineet aikaisempaan verrattuna enemmän/helpommin sanoja? Onko heidän kielenkehityksensä edistynyt?
- Mitä haasteita/hankaluuksia korttien käytössä sinä koit?
- Miten uusi aamupiiritaulu on toiminut?
- Uskotko siihen, että päiväkotinne henkilökunta tulee käyttämään kommunikointia tukevia symboleja laajemmin jatkossakin?
- Ruusuja ja risuja, sana on vapaa! :)